

PETER MARKOVIČ, STRAH
LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

3. Izdajalec.

Blizu utrdbe »Maček« ob Kurtini zadaj za grajsko in löbelsko bastijo se stiskata v zaslon obrambnih galerij Fabijanič in Šapla. Noč se nagiblje proti jutru. Vse noči prebijeta prijatelja na prostem. Prijetneje je dihati blizu obzidja. Dim po smodniku užigajočih se turških granat in lastnih baterij je prijetnejši od okuženega vzdušja v mestu. Tudi golazen prizanaša v bojnem hrušču. Prijatelja se krijeta pred turškimi krogami, ki se usipajo v mesto. Kara Mustafa očitno z njimi mesto straši. Da ne učinkujejo, se je davno že prepričal. Slabotno odgovarja cesarska baterija z »Mačka«. Šapla in Fabijanič sta že vsa gluha in morata vpiti, če se hočeta umeti. Prejšnji dan je ranil Fabijaniča svinčen drobec turške granate. Raztrgal mu je roko pod komolcem. Rana ni videti nevarna, a boli. Tudi Šapla trpi in se po svoje jadi, čemu je neki Bog človeku uhlje ustvaril. »Lepi niso,« meni, »zato nihče ne opazi, če so v dveh. Enega samega pa bo videl še slepec.«

»Rana je rana, samo da je častna,« meni Fabijanič.

»Vsak pride do svojega«, vzdihne Šapla. »Bog ve, ali je tudi Peter kaj skupil?«

Fabijanič ni nič odgovoril. Sam vase je posluhnil. Trgajoča bolečina se mu oglašava v rani. Mrazili ga hoče po roki v rame in hrbet. Sam zase golči Šapla:

»Ta Peter — svojo srečo ima. Za eno junastvo ima že svoj atestatum — potrdilo. Za Petra! Za Jurija si bo pridobil pa kar dvojno pohvalo; Starhenberg in še Lotarinški sta ga spoznala. Nu, saj mu privoščim. Naj pa bo, kakor hoče biti. Selam alejkum, Peter Jurij!«

»Alejkum salem,« je tedaj spregovorilo dijakoma za ledjem, da sta se osuplo ozrla in z enim glasom zavpila. Pred njima je stal Peter Markovič.

»Lupus in fabula — če o volku govoriš, pa pride,« je našel prvi besedo Šapla. Fabijanič je stegnil levico v pozdrav:

»Si zdrav?«

»Popolnoma.«

»Pa ti je vse uspelo?«

»Saj vidita. Pa oprostita zdaj, moram takoj dalje s poročili.«

»Jurij Peter,« kliče Šapla še za odhajajočim. »Če ti nagrado ponudijo, vzemi. Meni so turški zlati že pošli. Dignum et justum est — prav je in spodobno, da te pošteno oťovorijo.«

Tedaj se obrne Peter Markovič in reče:

»Da! Hvaležen sem Bogu. Dodelil mi je, da sem si priboril vsaj svojo človeško čast nazaj. Štrpita se, kmalu se vrnem. Če Bog da, ne bomo prepadli.«

»Selam alejkum!« zakliče še enkrat Šapla ...

...

Fabijaniču se je rana prisadila. Trese ga mrzlica, vrgla ga je na bolniško posteljo. V lazaretu pri Škofih leži. Peter in Šapla sta preprosila višjega, da ju je premestil od löbelske bliže k Škofom na »špansko« bastijo. Tako moreta vsako uro k bolnemu prijatelju. Noč je, blizu dveh po polnoči. Pravkar se je vrnil Šapla iz lazareta. Molči. Straža je natančna. A dolgo dijak ne vzdrži. Stopi k Petru in spregovori tiho:

»Krištof je siromak. Roko mu morajo odrezati.«

Nič ne odgovori Peter. Kakor da ni slišal. Nepregibno gleda z bastije proti vzhodu, poslušna napeto podse v jarek in ostre konice palisad, ki rastejo iz dna in se medlo svetijo v senci. Prvi krajec meseca zahaja nizko nekje za Schwechatom. Nekaj prozorne sence meče mesto na vzhod proti Rosovemu.

»Peter,« spregovori zopet Šapla. »Se nič nisi povedal, kako si hodil. Ali je bilo hudo?«

Markovič se za trenutje ozre po prijatelju. Nafo pripoveduje kratko: »Najhujše je bilo, ko sem moral plavati sedemkrat čez vodo, čez rokave na reko, pa nato nazaj pred stražami na oťok. Poťem pa me je povodenj zanesla daleč proti Ogrski. Nazaj pa sem šel za dne naravnost skozi Turke.«

»Ne zmišljaj pravljic,« vzklikne Šapla na glas. Peter mu položi roko na usta in pove določno:

»Skozi tabor, kakor sem rekel. Igral sem se znorelega človeka. S svetim strahom so se me ogibali praznoverni Azijci. Tik pred mestom tu

doli pa bi bil kmalu doigral. Naletel sem na staroga znanca.«

»Med Turki? Odkdaj pa si jim v žlahti?«

»Naletel sem med Turki na kristjana, ki ga iz Ljubljane poznamo«, pove mirno Peter. »Strašno je moral prepasti ta človek.«

»Reci že, kdo je!« vzklikne Šapla.

»Gregor Kavčmar«, pove Peter in utihne. On in Šapla sta v trenutku pozabila, da sta govorila o Petrovi nezgodi pred mestom in da Peter še ni povedal do konca. Prečudno je namreč osupnil Šapla in zaklical:

»Peter! Če je res, kar si rekel, potem, potem je Gregor eden onih, ki izdajajo.«

»Zato miruj«, vzklikne burno Peter. »Stražil« Prijatelja se razidefa za svojih deset korakov.

Prečudno nenavaden glas se budi v noči. Nekje iz turškega tabora je čuti petelina, ki poje daljnemu dnevju. Nepregibno, ostro strmi Peter v polje pred mestom. Potem vidi vstajati daleč daleč medli svit prvega dne. Od Golovca potegne jutranja sapa. F tru je prečudno pri srcu. Nepoznana tegoba se mu jemlje na dušo, bridko mu je, kakor ob slovesu za večno. Nič več ne motri polja. S čudno nežno jo išče za lučjo na obzorju, da bi se še sprostita in razlila vsevprek. Solze nekega nepojmljivega ganolja mu silijo v oči, da se mu pogled megli. »Kaj pa mi je?« se vprašuje mladi junak, »kje sem?« Osvesti se, otrese se tegobe in je le še straža, ki pazi, da se sovražnik ne približa skrivaj. Zdaj hoče moliti jutranjo molitev, pa mu sveta beseda zamre na ustnicah. V jarkih pod seboj vidi neko senco, ki se vzpenja preko ostrih in koničastih palisad. Senca stoji pod bastijo, senca — čudo božje — gre po zidu navzgor, oprijemaje se za nekake nepoznane držaje...

Peter Markovič je odstopil za korak in čaka. Šapla je blizu, vidi vse in čaka kakor Peter. V strašnem molku je zopet čuti iz turškega šatorja petelinji glas. In zdajci vidita Peter in Šapla, kako se je povlekla temna človeška postava čez ograjo na bastiji. Medla luč zapadajočega meseca osveti ostro neko človeško lice...

Peter stoji, spregovori:

»Gregor Kavčmar, izdajnik! Ujel si se!«

Peter stegne roko po zločincu. Tedaj oni odskoči k ograji in izpali od strani pištolo Petru v obraz. Brez glasu se zruši stražnik. Kakor vol zažuli Šapla in se vrže na Gregorja. Kavčmar odskoči. Ni pazil, kje stoji. Omahne z bastije, odleti na zidu in pade kakor vreča peska na palisade. Šapla strmi brez besede za njim. Tišina brez konca. Nato pa strašen krik s palisad...

Bog je pravičen... sodil je morilca z bolečinami nedolžnega Snedčevega...

V listih urah, ko se je v strašnih bolečinah vil izdajniški človek, nasajen kot stekel pes na palisade in sivil v mukah spričo turške in krščanske vojske, se je približalo nesrečnemu cesarskemu mestu odrešenje. Zvečer dne 11. septembra, ko se je stemnilo, so zagorele rakete na Golovcu. Cesarska vojska z Ločarinskimi je predročila Donavo in se združila z bojnimi silami poljskega kralja Jana. Vso noč so se užigali na gorovju, ki obdaja s tiste strani Dunaj, kresovi. Kara Mustafa je hitel, da bi se vsaj za silo utrdil proti vojski, ki je prišla nadenj, ne da je pričakoval. »Kara Mustafa je skaza«, je sodil kralj Sobieski o njem. »Ni nam zaprl poti pred Dunaj. Tepli ga bomo.« Kralj je imel vendar težke nuje, preden je došel čez gore. S sinom in vojsko je hodil na žive in mrtve... Bilo je 12. septembra na nedeljo. Že ob petih zjutraj so začeli grmeti topovi. Kara Mustafa je razprostrl na široko in gosto svoje sile med Dornbachom in Nussdorfom. Rdeč prapor z belim križem je plapolal vrh Golovca. Tedaj so se začele krščanske vojske dvigati na boj: cesarske in nemške čete, pešci in konji, Ločarinski in vrhovni vodja kralj Sobieski. Slovanski in nemški rodovi so potisnili v prvem sunku desno turško krilo nazaj. Nato pa so čakali, da udarijo Poljaki. Šele okoli dveh popoldne so prispeli ti zavezniki iz gozdov. Vse sile so obrnili Turki proti njim. Bitka je besno valovala sem in tja. Zdajci pa so začeli prebijati Poljaki, cesarski so segali turškemu desnemu krilu v ledja. Vsa neizmerna turška vojska se je spustila v beg. Neprecenljivo bogastvo turškega šatorja se je smejalo zmagovalcem kot zaslužen plen. Iz obleganega Dunaja so izpadli. Kakor golazen na njivi ali vrhu so vreli in bežali janičarji iz jarkov pred mestom. Tako je prišla noč in je vstal novi dan. Kralj Jan je jezdil v mesto. Ljudje so mu poljubljali škornje in ostroge. Kralj pa je stopil v cerkev in zapel Bogu zahvalo:

»Te Deum laudamus...«

Fabijanič je železnega telesa. Prenesel je mrzlico in se zavedel. Da ga zebe v palec na desni, je potožil Šapli.

»Na desni?« je vzkliknil Šapla. »Ali si pri pameti, Krištof? Saj so ti roko pod komolcem odrezali.«

»Palec pa le čutim«, vzdihne Fabijanič.

Šapla mu streže. Potem mora pisati pismo, kakor narekuje Fabijanič.

»Mila gospodična Evical« piše po narekovanju Šapla in se, hočeš nočeš, mora nekam pačiti. »Nikoli več ne bom strahoval ljubljanskih čevljarjev, ne bom Vam mogel seči z desnico v pozdrav, še

Murillo: Vážno opravilo. (Monakovo, Stara pinakoteka.)

jesti bom moral z levico. Pa to ni najhujše! Najhujše je, ko se zmislim, kako lahkomišlno sem zavrnel svojo srečo, kako brezsrčno sem odklonil Vaše ljubeče srce...»

Šapla skuša razvedriti prijatelja.

»Rana je rana, da je le častna. Nu, Bogu hvala in kralju Janezu, zmaga je čedna in tudi pobrati je bilo kaj. Tri tovore imam blaga. Delili bomo. Za obliž na rane. Prej pa sem videl kralja. Poljaki so čudni. Vse, kar vidijo, nesejo v usta kakor otroci. Ampak kralj! Bog mu daj zdravja. Zaklical sem mu na poli. Prikimal mi je in se mi nasmehnil. Šel bi za njim v Mazurijo, pa ni vina v sredozimcih. Velja, Krištof! Ker sva že pri pisanju, saj dovoliš, da pristavim še besedo o sebi za krčmarico Zofa pa o Petru, siromaku, za Katarino? Ne bo napačno, če vzbudim nekaj sočutja v Ljubljani. Svojo čast pa slavo, če Bog da, ponesejo sami...»

»Pojdi k Petru,« seže Fabijanič Šapli v besedo, »pojdi k njemu, pa mu reci, mu reci...»

»Kaj pa, Krištof?«

»Nič, roko mu stisni in naj odpusti!« pove trpko Fabijanič in Šapla gre. Najde Petra. Ubogi ranjenec leži nepremično. Živel bo, a videl nikoli nič več. Šapla se skloni nadenj in vpraša:

»Kako ti je Peter? Počivaš? Trpiš hudo?«

»Ne boli preveč,« dahne ranjenec.

»Ta strašna nesreča, Peter! Ali boš prenesel?«

»Sem že«, odvrne Peter. »Ne tožim. Dobro mi je. Spal sem.«

»Ali je to sreča, Peter?«

»Zame je. Tri leta vsako noč me je podila groza z Učke gore«, pripoveduje Peter. »Zdaj me je pustila. Bog mi je odpustil. Udaril je, a sprejel zadoščenje...»

Šapla misli:

»Taka je torej senjska vera! Kratka, a močna, ena sama beseda: Bog!«

V. SE EN OČENAŠ...

1. Trije jezdec.

Bilo je na praznik svetega Jurija, ki je častiljiv patron vseh vitezov in junakov. Prvo zelenje se je pelo iz prebujenih poljan vse više v gola brda Kamniških planin, ki so sijale še vse v snegovih visoko nad pomladjo. Troje jezdecev, ki so bili sedli na konje še pred dnem, je jahalo od Gornjega grada proti Kamniku. Zložno so jahali v lepo jutro po ozki dolini. Ko pa so vzšli na širšo pot in so jim iz polj nad Kamnikom zapeli prvi škrjanci, so pognali konje v dir. Tedaj so tudi spregovorili. Rekel je prvi, ki je bil očitno najslabši jezdec, zato pa prijetno zajeten in dokaj čuden, ker je bil brez desnega uhlija:

»Ta ježa, hvala Bogu, da je vsega kdaj konec, posušila me je huje kot vsa dunajska nuja.«

Rekel je drugi, ki je z levico vodil konja, ker desnice imel ni:

»Čast svetemu Juriju! Ljubljansko nebo vidim.«

Rekel je še tretji, ki je jahal na sredi in je zaslajal obraz s širokokrajnim klobukom, da ni bilo videti praznih očesnic:

»Škrjanca slišim in solnce čutim. Dober je Bog!«

Trije jezdeci so pognali od Kamnika preko polja.

»Dignum et justum — prav in spodobno bi bilo,« je zopet spregovoril prvi jezdec, »da bi nas Ljubljančani s svojimi štirimi trobentači pozdravili. Saj menda pač vedo, kako vse drugače smo se izkazali, kakor pa njihova slavna vojska pod Portnerjem na Štajerskem. Pa nas menda niti pes ne bo oblajal kljub sijajnim atestatam. Nehvaležnost je plačilo sveta.«

Nasmehnil se je jezdec brez roke in dejal:

»Ne pregrešaj se nad Ljubljančani! Najboljše ljudstvo so. Niso nas pobili kot psov za fisti strašni zločin nad Šnedčevim otrokom.«

In jezdec je pogledal po strani na slepega tovariša in je videl, da so mu ustnice zadržete bolno in je dvignil obraz za škrjančevo pesmijo in vzdihnil:

»Leopold. Tičica nebeška!«

»Govorimo, kakor gre vojakom in ne tako kakor blede šolarji«, je zrastel tedaj prvi jezdec, Gabrijel Šapla. »Moja prva pot v Ljubljani bo na Poljane k vdovi Zofi. Zasnubim jo; ali mi bosta za priči: Sit sem vojne slave in učenja. Tabernal bom pa pil in vsi Filistejci naj rečejo: amen.«

Nasmehnil se je Fabijanič in povedal:

»Sestra in mati ste mi pisali, da Medičeva Evica ni huda name, le močno sram da jo je in jokala da je mnogo.«

Tiho, sam vase je vzdihnil slepec:

»Katarina, solnce mojel!«

Potem pa je povedal:

»Spremila me bosta pred njo, da mi v roko seže, preden se zaprem v Irsatski samostan...«

Tako so se zgovorili bojni tovariši in jahali molče. Ko pa so bili izza mengiških in črnuških gozdnatih holmov in je zdajci zrastlo obličje ljubljanskega mesta pred njimi iz ravnine, je začel Šapla prepevati. Fabijanič je zaklical iz vse duše Petru, da ga ljubi, kakor noben brat ni ljubil brata. Peter se je medlo nasmehnil in dejal kratko:

»Bog!«

Ko pa so jezdili junaki mimo lesenega križa pri Svetem Krištofu in zavili nato mimo pristav in njiv skozi Blažno vas in v šentjanževo predmestje, čuj, je zagrmel strel z meščanske bastije na gradu.

Ferdinand Waldmüller: Na samostanski porti. (Dunaj, Belvedere.)

Meščanstvo je pod orožjem hitelo v parado in širje mestni trobentači so trobili z višine pesem: Tebe Boga hvalimo ...

Sam kralj Janez Sobieski ni jahal bolj ponosno v cesarsko mesto, kakor Gabrijel Šapla v svojo Ljubljano. Glavo je vrtel, da bi vsi videli, da nima desnega ušesa, in z roko brez prstov je gibal, kakor da blagoslavlja.

Srdito si je od daleč grizel brčice stolnik Ivan Krištof Portner. Teden dni prej je zasnubil Katarino. Odbila ga je vljudno, a odločno ...

2. Obljubljeni duhovni sin.

Kakor še nikogar tako slovesno so proslavili šolarji svoje junake. Oče prefekt Gregor Venko z vsemi magistri jih je sprejel in spremil v cerkev k zahvalni maši. Oče Bernard Geiger je nato pridigal o nedopovedljivi božji dobroti in o bojnih delih svojih vrlih junakov. Omenil je njihove rane, povedal za atestate, ki so jih dobili kot priznanje,

in odkril vse svoje veselje in žalost. Še je nato učil in zaključil:

»Eden pa je bil hudič. Bog bodi milostljiv njegovi duši. Pozabljeno naj bo njegovo ime!« — In se je spolnilo, kakor je bil Petru zapisal Matej Godina ...

Solarji in učitelji so imeli solzne oči. Samo eden se ni več menil za čudno slavje: oče Andrej Jankovič. Spal je že peti mesec v grobu ...

Za praznik svetega Janeza Krstitelja pa je videla šentjakobska cerkev še drugo slavje. Oče prefekt je poročal dva para: Fabijaniča z Medičevo Evico in slepega Markoviča s Snedčevo Katarino ...

Gabrijel Šapla se je zglašil, kakor hitro je utegnil, na Poljanah. Našel je krčmarico Zofo. Z glasnim veseljem mu je segla v roko, zavalila predenj mesa in kruha in ga pojila, kar je nesel. Pri tem je skušala prikriti neko zadrego in je spregovorila šele, ko je bil Šapla že v vinskih nebesih.

»Gospod Gabrijel,« je zaprosila, »ali boste hudo žalostni?«

»Zakaj pa, zlahna gospa?« je vprašal.

»Čakala sem,« je šlo ženi na jok, »potem pa sem vzela drugega...«

»Pijmo!« je vzkliknil Šapla bridko. »Nehvaležnost je plačilo sveta.«

Tedaj je vstopil neki moški.

»Moj mož Benedikt«, je rekla žena.

Bil je v resnici nesrečni Benedetto, nekdanji birič na Reki. Po nekaj tednih se je do dobra spoprijateljil s Šaplo. Šapla mu ni bil zavisten. Gospe Zofi je moralo biti tako namenjeno, da je, hočeš nočeš, s svojo silno naravo in delovno besnostjo ubijala svoje zakonske može.

»Saj je hudič, saj ni baba«, se je zaupal za leno življenje ustvarjeni oče Benedetto Šapli in še pripomnil, da še ni sit življenja in da bo zato šel, odkoder je prišel.

Tako je tudi storil.

Šapli se odslej ni godilo slabo. Jedel je in pil po volji. Tudi pel je in brenkal. Malo nerodno je šlo sicer z dvema prstoma. Kadarkoli pa je hotela postati gospa Zofa kaj preveč ljubezniva, je pokazal vso svojo ogorčenost:

»Kaj pa mislite, gospa? Spoštujmo sveti zakon!«

...

»Celsissimo et clarissimo viro Petro Georgio — Sijajnemu in slavnemu gospodu Petru Juriju...« je pisal stari vikar fra Jože Petru Markoviču. »Prejel sem Tvoje pismo in prebral, in kakor pišeš, tako naj bo. Bog je vodil Tvoja in moja pota. Videl sem in morem reči s sivim Caharijo: Nunc dimittas... Vstal bom na pot s svojim dijakom Jožetom in ga privedel v Ljubljano. Ne zato, kakor bi moj duhovni sin sam poti ne znal, zato da bom Tebe še enkrat videl in blagoslovil. In da bo blagoslov mojih oltarjev tri fisoč...«

Vikar fra Jože je prišel, videl, blagoslovil in šel. Od Ljubljane do Moščenic po vseh krčmah in prenočiščih je pripovedoval zgodbo ljubljanskega šolarskega strahu — Petra Markoviča.

»Bog ga je vodil, rešil in ohranil«, je zaključeval svojo povest. »Njegovo ime naj bo češčeno. Oče naš, veli gospon Bog...«

Tri leta pozneje ni več govoril. Govorila je zanj Senjanka Tereza. Kratko je pisala:

»Umr! Tereza.« — — —

Nad Ljubljano pa se je vsako pomlad vzbujalo novo solnce. Peter Markovič je bil tudi to medlo solnce prebolel. Delal je, učil dijaka Jožeta, in ljubil. Odgojil je Učki gori duhovnega sinu. Z ženo Katarino pa je imel en grob in v grobu eno upanje:

Da se bo po smrti sestal z Leopoldom, svojim bratcem in sinom...

ČEZ MEJO.

Na papir oblačnega
neba
iskre stroja rdeče črte
v noč dremavo rišejo.
S težkim srcem misli
moje,
domovina, med te vrste
tebi »Z Bogom« pišejo.
Črne gore; srce moje
piše poslovilno pismo,
gore so robovi črni.

Izza polj pogleda mesec.
»Dom, glej!« — se razšli
še nismo — —
Mesec: »Pa se skoro
vrni!«
Hip še. Žvižg. Predor
teman.
Ko! da se zaprl je grob:
jaz sem v sužnost
odpeljan...

JOŽE POGAČNIK.

KVARTET.

BASEN. RUSKI ZLOŽIL I. A. KRYLOV.

Pri ópici poredni
si osel
in kozel

ter Miško, medved zagovédni,
izmislijo zasvirati kvartet.

Dobé si note, bas in alt ter gosli dvoje
in sedejo v gozdék pod hoje,
da bi z umetnostjo svojó zavzeli svet.
Udárjjo in drgnejo — soglásja ni.

»Postójte, bratci, čajte!« opica kriči,
»kakó naj godba gré, ko nápak vsak sedi.
Ti Miško, bas, nasproti altu sédi tjà,
jaz sedem tretjemu nasproti,
potem bo godba naša šla,
še les z goró vred plésati se lóti.«

Presédejo, začnó kvartet,
pa spet ne ujémajo se glási.

»Postójte, jaz jo ímam, le počasi!«
kriči jim osel, »strune pridejo nam v réd,
če grémo vštric sedét.«

Poslušajo; sedijo v eni vrsti;
kvarleta prav ne gódejo jim prsti.
In več ko prej med njimi je nazorov
in sporov,

kakó in kje naj kdo sedi.

Na vrišč slučajno slavec prileti.

Vsi prósit ga hitijo, naj jih reši zmote:

»Vsaj urico,« rekó mu, »z nami se pobávi
in nam kvartet v soglasje spravi!

Glej, instrumente ímamo in note,
samo povej, kako nam je sedeti!«

»Kdor hoče godec biti, mora kaj umeti
in sluh mu mora tanjši biti kot je vaš,«
odgovori jim slavec naš.

»A vi, prijatelji, sedite kakorkoli,
zagodli prav ne bodete nikoli.«

Poslovenil B. Vdovič.

BERAČICA.

Spisal TIMOFIJ BORDULJAK.* Iz ukrajinščine prevel ŠEDIVY.

V galeriji slik je med najnovejšimi umetninami vzbujala največjo in skoraj izključno pozornost slika nekega mladega umetnika. Naslikal je na platno navadno, staro mestno beračico v naravni velikosti s tako resničnostjo, da so se gledalci čudili in se niso mogli dovolj načuditi mlademu umetniku in niso mogli najti zanj dovolj pohvalnih besed.

Nekega poletnega dne je stalo pred omenjeno sliko troje ljudi. V družbi še precej mladega gospoda je bila mlada, zelo lepa gospa, oblečena po najnovejši modi, najbrž njegova žena. Poleg njiju je bila nežna, prav tako zelo krasna in okusno oblečena gospodična, bržkone sestra starejše gospe. Vsi trije so stali v isti vrsti pred sliko. Iz njihovih oči je odsevalo tako občudovanje in vzhičenje, kakršnega pač more vzbuditi samo resnična umetnina.

V dvorani je bilo takrat izjemoma le malo ljudi, zakaj dan je bil soparen, a razen tega je šlo na poldan. Tako se je po prvih vliskih lahko začela ta trojica med seboj polglasno razgovarjati.

»Ah!« je zavzdihnila lepa gospa, »res velike sposobnosti so potrebne, da je mogoče napraviti takšno sliko in vzbuditi v človeku tako globoka čustva.«

»Zdi se mi, kakor da gleda namesto slike sama beračica na nas in nam govori z žalostnim glasom: ‚Dajte groš zavoljo Krista!‘« je dodala mlada gospodična in globoko zavzdihnila.

»Prav v tem je bistvo umetnosti,« je resno dejal gospod. »Pravi umetnik predstavi stvar tako, kakršna je v resnici, vlije vanjo življenje, a razen tega jo prepoji z določeno mero idealnosti. Zato se obeta krasna bodočnost avtorju te slike, ki je še bajè mlad človek.«

Družba je stopila nekoliko korakov nazaj in se zopet poglobila v ogledovanje umetnine.

»Poglejta, prosim, to lice!« je začel govoriti gospod svojima tovarišicama. »Umetnik je namesto izlila beračičino glavo kar snop solnčnih žarkov, da bi se tem bolje videle poteze njenega obraza. Svoj namen je tudi res dosegel. Kajti pred našimi očmi se ne more skriti niti najmanjša podrobnost, ki je potrebna, da oriše vse lastnosti

* Ukrajinski pisatelj Timofij Borduljak se je rodil l. 1863. Gimnazijo in bogoslovje je končal v Přemislju. Koč katoliški duhovnik slovanskega obreda in učitelj je deloval najprej v přemisljskem okraju, a sedaj živi blizu Tarnopola, v nekdanji Galiciji, ki je sedaj pod Poljsko. Napisal je mnogo pripovedk iz življenja galiških Ukrajincev. Prvi izmed ukrajinskih pisateljev je začel Timofij Borduljak v svojih povestih opozarjati na žalostno usodo Ukrajincev v Ameriki. Iz vseh njegovih spisov odseva globoka ljubezen do siromašnega ljudstva.

tega lica. Občudujta, s kako resničnostjo je izrazil vse značilnosti obraza: te meglene oči, ki že dolgo gledajo smrti v obraz, to mrežo neštevilnih gub in zarez na licu ali pa napol odprta usta, skoraj brez zob!«

»Resnično, čudovito!« sta vzkliknili obe spremeljevalki obenem.

»A vse to še ni nič,« je nadaljeval gospod, »ker je to mogoče doseči samo z vajo. Poglavitno je, da zna umetnik vdihniti svoji umetnini resnično življenje. Poglejta jo bolj pazljivo! Ali ne govori iz tega obraza beda, stiska, glad in mogoče tudi slabost — z eno besedo — življenje? Zdi se, da nas ta starka s svojimi očmi, s svojimi ovenelimi gubami in z globokimi zarezami prosi pomoči tako, kakor bi zavisela od našega usmiljenja njena rešitev in njeno življenje. Ali ni tako?«

»Ah res!« sta zopet vzdihnili obe, a starejša je dejala: »V tem trenutku se mi zdi, da čutim usmiljenje. Da, to je šele umetnost, če umetnik vzbudi v gledalcih podobna čustva, kakršna izraža slika.«

»A mimo tega kaka sorazmernost in skladnost odsevata z vse slike!« je nadaljeval gospod. »Vse barve so tako uvrščene kakor treba. Nič ni zamazano, vse je zelo pazljivo izgotovljeno, z eno besedo, to je res prava umetnina. — Sedaj pa pazljivo pogledjta na sredino slike in mi povejta, kaj vaju najbolj zanima na sliki.«

Obe sta prav pozorno opazovali podobo. Nič nista rekli. Gospod je potegnil iz žepa kos papirja, ga zvil in ga dal gospe.

»Poglej skozi to cev!«

Gospa si je eno oko zakrila, na drugo pa dala cev iz papirja in pazljivo gledala na sliko. Istčasno je gospodična zaokrožila obe roki in začela skozi te opazovati podobo.

»No, kaj vidita?«

»Jaz vidim roko,« je odgovorila žena, »a ta roka skoraj vstaja iz platna.«

»A na drugi roki se vidi nagi lakeť,« je hitro dodala rdečelična gospodična.

»Prav na to sem vaju hotel opozoriti,« je dejal zadovoljno gospod. »Z eno roko, od katere je videti samo goli lakeť, drži beračica svoje cunje (vendar pa ta roka ni tukaj važnega pomena), a drugo je iztegnila po miloščini. Prav na tej iztegnjeni roki je pokazal mladi umetnik svoje velike sposobnosti. Zakaj ta roka je naslikana tako, da bolje ne more biti, namreč z vsemi gubami in žilami, ki so tu v najlepši perspektivi, a razen tega se zdi kakor bi hotela ta roka vstati s platna in bi se solnčna svetloba nad njo premikala in prelivala. Najvažneje pa je, da ta roka soglaša z izrazom lica in tvori z njim takorekoč celoto. Preletita samo z enim pogledom obraz in iztegnjeno

roko beračice! Ali sedaj ne opazita, da stopa radi tega soglasja med roko in obrazom vsa slika bolj živo pred oči in da bolj razburka človeško srce ta izraz bede, uboštva in gladu, na katerega sem vaju že prej opozoril?»

»Saj res,« je spregovorila gospa, »jaz čutim v tem trenutku celó nekako nepopisno razburjenost, a v oči mi silijo solze!« in si je obrisala lice.

»Kakšno čudo!« je vzkliknila gospodična. »Človek v nekaterih trenutkih pozabi, da je to platno in hoče seči v žep, da bi stisnil miloščino v to roko. Zanimalo bi me, koliko stane ta slika.«

»Na take stvari se sicer mnogo ne razumem, ali po mojem mnenju mora stati najmanj deset tisoč kron«, je odgovoril gospod.

»Bogve, ali jo bo kdo kupil?«

»Zakaj pa ne? Taka slika bi bila tudi najlepšemu salonu v okras.«

Ko so se dovolj načudili dragoceni sliki, so vsi trije zapustili dvorano in šli po velikem hodniku. Ustavili so se na cesti pred galerijo slik. Nato so se zaobrnili v stransko ulico, kjer je stala nekaka beračica, se opirala na zid in iztezala proti njim svoje suhe roke ter začela s slabim glasom prositi:

»Ljubezniva gospoda! Danes nisem imela še ničesar v uslih. Jaz sem strahovito sestradana in bolna. Usmilite se nesrečnice in dajte mi miloščine!«

A gospoda se ni zanjo niti najmanj zmenila in je šla mirno naprej. Zakaj bi se nanjo ozirala? Saj je vendar mogoče videti vsak dan nekoliko takih beračic na mestnih ulicah!

Bodisi da jo je glad k temu prisilil, da je hotela dobiti za vsako ceno miloščino, bodisi da ji je padla v glavo kaka druga srečna misel, se je beračica nenadoma oddaljila od zida, zaprla postavni mladi gospe pot in se s svojimi hladnimi prsti doteknila njene desnice, da bi poljubila to krasno roko.

»Joj, kako me je prestrašila ta ogabna babal! To ženšče je znamenje nesreče!« je zavpila mlada gospa in hitro zgrabila svojega moža za roko. Vsi trije so nato pospešili korake.

»Kako predrzni so ti lenuhi! V resnici je že nevarno pokazati se na ulici,« se je razburjala mlada gospodična.

»Že večkrat sem v časnikih opozoril oblasti na to skelečo rano sedanje družbe, da berači in potepuhi vznemirjajo mirne ljudi, ali občinska in policijska oblast ne ganeta z mezincem niti v snu, da bi storili kaj proti temu zlu in ga iztrebili,« je tolažil gospod svoji spremljevalki. Nato so vsi trije vstopili z naglim korakom v trgovino.

Škoda, da niso bolj pogledali te zapuščene beračice! Zakaj bila je prav tista beračica, ki je bila mlademu nadarjenemu umetniku za model njegove slavne slike. Bila je ista beračica, katere

portret so na razstavi vsi trije občudovali in jih je vse čisto prevzel. Na sliki in na ulici je bila ista beračica, samo da je bita tu resnična in živa ter brez tiste idealnosti, ki jo je imela na sliki.

GOSI.

BASEN. RUSKI ZLOZIL I. A. KRYLOV.

Z veliko šibo

je kmet gosi na prodaj v mesto gnal
in, kar je res, je res, — ravnal
on s svojo gosjo čedo ni preveč spoštljivo:
na trg je za dobičkom spel možič
(a kadar človek za dobičkom léta,
ne le gosí, tudi ljudi opléta).

Jaz kméta ne dolžim prav nič,
gosi pa so drugače ga sodile.
Ko sréčale na césti so popótnika,
na kméta so takóle se jezile:
»Le kjé je kaka stvar od nas nesrečnejša?

Ta kmet nas prav tako naganja,
ko da smo mé gosí navadnega nazvánja;
a téga ne razume troj,

da nam dolguje spoštovanje,
ker mé od téh gosi izvajamo svoj rod,
ki Rim jim za rešitev hvalo bil dolžán je;
tam praznike so njim na čast postavili.«

»Zakaj pa naj bi vas proslavili?«
popotnik vpraša. — »Predniki...« — »To je dognano
in vse sem čital; toda ni mi znano,
kako ste ve koristile in s čim?«

— »I, naši predniki so pač rešili Rim!«
— »Vse res; a ve, kaj ste posebnega storile?«
— »Me? Nič!« — »Tak kaj je dobrega na vás?
Mar prednike pri miru bi pustile,
njim po zaslugi čast so dali že tačas,
a vé ste samo za pečénko se rodile.«

— — — — —

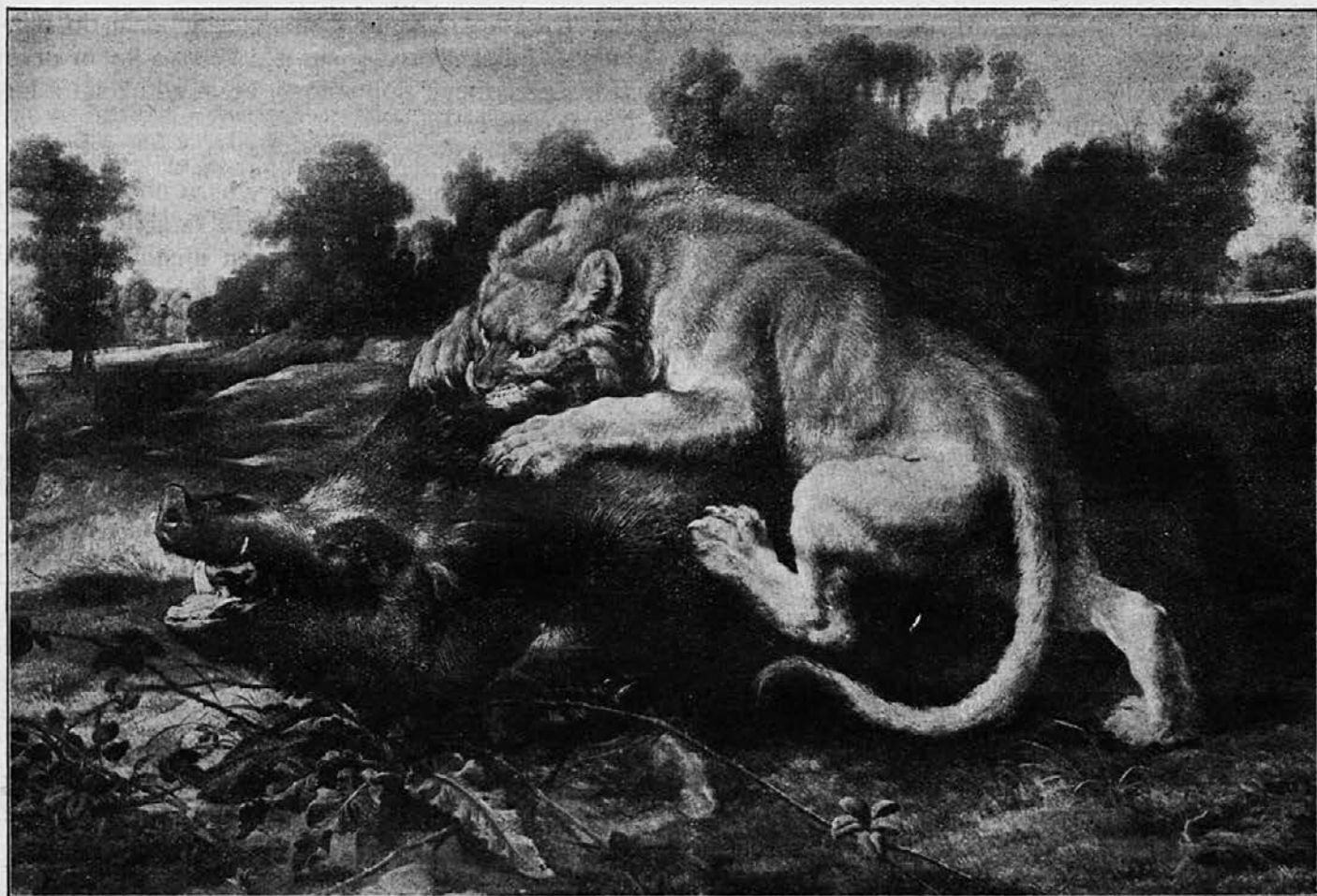
Ta basen tudi bolje razložiti dá se,
nerád pa bi gosi razdrážil nase.

Poslovenil B. Vdovič.

OD DALEČ.

Po cesti šla si. Krog tebe se igral
je veter, in tvoj mehki sivi plašč
kot krila ptice ti je plahetal.
Pustila si vihрати ga nalašč,
ker vedela si, da za tabo zrem?
In vedela, da v hrepenenju mrem,
ko veter s tabo pač se sme igrati,
a jaz od daleč moram tožen stati,
pobožati ne smem ti zlatih las
in zreti ne v očesc ti sinji kras.

LI-TAI-PO — KSAVER MESKO.

Frans Snyders: Napad na neresca. (Monakovo, Stara pinakoteka.)

OČE NAŠ.

DR. K. SONNENSCHIN,* prevel J. SEDIVY.

Molitev na dvorišču! Molitev v elektrarni! Molitev v bolnišnici! Molitev v ječi! Molitev na plačilni dan!

»Oče naš!« Ali je to mogoče? Do danes še ni bil nihče dober z menoj! Moj oče je pil! Moja mati je umrla v norišnici! Mene so odgojili v sirotišnici! Potem sem prišel v tovarno! Samo solnce me je včasih božalo z mehko roko! Tebi torej smem reči »oče!« To je zame novo čustvo! Vsi ljudje so mi po tebi bratje? Imel sem brata in sestro. Sedaj počivata na pokopališču. Pri pogrebu je bilo ledeno mrzlo. Tega mraza se nisem mogel več znebiti!

* Dr. Karl Sonnenschein je bil eden izmed najbolj slovečih nemških pridigarjev. Ustvaril je popolnoma nov nemški slog. Izražal se je namreč samo v zelo kratkih stavkih. Njegovi govori, ki so izšli navadno tudi tiskani, so vzbujali radi krasnega jezika z duhovilimi primerami izredno zanimanje. Boril se je predvsem za delavce in proti izkoriščanju po višjih slojih. Njegove govore so poslušali in čitali ne samo katoliški delavci v Berlinu, kjer je deloval, ampak celo protestantje in judje so hlastali po njih. Na vse nemške katoličane, pa tudi protestante, je imel ta skromni, a izredno izobraženi duhovnik in organizator prav velik vpliv.

»Kateri si v nebesih!« Tako daleč je nebo nad našim mestom! Drugod ogreva s svojo toploto hišo in vrt. Celo v kleti sega s svojimi toplimi rokami in objema svet v ljubezni. V Berlinu pa je nebo tako strahovito daleč. Popolnoma druga zemlja! S to nimamo poštnih zvez! Svetniki, ki gredo gor, so kakor drzni piloti! Mi pa gledamo za njimi! Da bi nam Ti bil bliže! Ti veliki, večni Bog!

»Posvečeno bodi Tvoje ime!«

Okrog mene ni ničesar svetega! Poznam nekoliko otrok! Ostali so nedolžni! Iz njihovih oči odseva raj. So kakor pomladansko cvetje! Kako hitro bo zvenelo! Užival sem nekaj let svojo mater. Ljubila me je! V sveti ljubezni! Ali mati mi je zorela! Drugi pa imajo umazane roke! Samo trgovci so! Taki so tudi pobožni ljudje! Koliko sebičnosti je v njihovih dušah! Zato se iz mrzle umazanosti tega asfaltiranega mesta zatekam k Tvoji svetosti! Z obema rokama jo hočem dvigniti nad svojo usodo! Pri Tebi hočem biti! V Tvoji eterskomodri čistosti! Na Tvojih snežnobelih planinah! V ozračju Tvoje pravičnosti! Iznad vseh imen tega sveta hočem Tvoje ime vedno smatrati za najsvetejše!

»Pridi k nam Tvoje kraljestvo!« Pošlji iz teh višin kak glas k meni! Med stolpi in zidovi tega

mesta naj bo del Tvojega kraljestva! Vrzi v valove naše reke svoje sidro! Naj se, Gospod, vsako nedeljo vozim na Tvoji ladji čez valove delovnih dni! V meni vse gori od teženja po svetlobi in življenju! Zastonj se trudimo naseliti nebo s svojimi sanjami! Tvoje kraljestvo se naj razprostira od nebes do zemlje! Tudi do našega mesta! Sicer so vrtovi tega mesta gola puščava.

»Zgodi se Tvoja volja!« Vem, da cvetó ti vrtovi samo tedaj, če jih oploja Tvoj zakon! Vse ostalo je samo nadomestilo in mazaštvo! A zelo slab nadomestek! Razen Tvoje volje ni nobenega reda, po katerem bi mogel svet živeti! Tvoja volja je nad vsemi nagoni, nad vsemi reformami, nad vsemi parlamentarnimi programi!

»Kakor v nebesih tako na zemlji!« V luči Tvoje milosti oceani nimajo viharjev. Noben satan ne dvigne glave proti Tebi! Tvoje zapovedi so ogródje nebeškega sveta. Nebesa jih izvršujejo in se radujejo v svojem sijaju. Tajnost zemlje pa je svoboda! Tajinstvenost tega mesta pa je perversnost! In sposobnost za svetnike in zločince! Naše mesto poskuša Tvoj zakon v borbi. Hoče ga spoznati s krvavečim čelom.

»Daj nam danes naš vsakdanji kruh!« Navezani smo na gospodarsko življenje. Od jutranje zarje do trde noči se mučimo za kruh! Za sobotno plačo! S krvavo žuljavimi rokami si komaj priborimo za golo življenje! V tisočih ljudi požre glad vsega duha! Kdo je neznačajši od nas! Kdo je bolj privezan na zemljo! Po galilejskih poljanah rastejo zlate lilije. Elegančneje oblečene ko Salomon! V zraku krožijo sokoli. Oni najdejo svoje zrnje! Mi pa imamo krvave rane! Od borbe za jasli! Gospod, daj nam naš vsakdanji kruh!

»Odpusti nam naše dolge!« Nismo deterministi. Vemo, da se je Rousseau motil! Tudi to mesto ni samo usoda! Ni samo stanje! Ni samo milje! Tudi tu se šopiri sirovost! Tudi mi smo sokrivi! Tudi nam je potrebno izpraševanje vesti! Saj nas ni k vsemu prisilil asfalt tega mesta! Mogli smo ga razbiti! Mogli smo v razkopane ulice nasaditi lilije! Mogli smo kleti spremeniti v kapele! Brnenje strojev pa v gregorijanski korali! Da smo izgubili vero, Gospod, se da razumeti. Ne da pa se opravičiti! Ali vendar oprostí!

»Kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom!« Tako je pisano v priliki o nezvestem hlapcu: »Gospodar mu je odpustil milijone. Svojemu tovarišu bi naj zato odpustil nekoliko par. Toda on ga tlači! Ga preganja! Dokler ni poplačal svojega dolga! A gospodar je vrgel nato nezvestega hlapca v ječo.« Tudi nas boš presojal tako, kakor mi presojamo druge. Ne smemo priti s praznimi rokami. Tudi v Berlinu bo treba klesati značaje! Z disciplino!

Z odpovedjo! Z vajo! Z dokazili ljubezni do bližnjega! Druga zapoved ima isto veljavo kakor prva! Ti nočeš nobene pobožnosti, če ni združena z ljubeznijo do bližnjega.

»Ne pelji nas v skušnjavo!« Hočemo biti kristjani! Tudi v tem mestu! Tudi v burji plazov njegovega poganstva! Tudi v ledeni mrzloti njegovih dvomov o Bogu! Tudi v vrtincu njegovih norosti! Ne obloži, Gospod, naših ramen s pretežkim bremenom! Pomeri ga po naši slabosti! Mi nosimo manj ko ljudje v leni Andaluziji! Manj ko v vroči Palestini! Ko v daljni Indiji! Tisočkrat je tam krščanstvo laže za poedinca, za družino, za narod! Nikjer ni borba tako strahovito težka kakor v našem mestu! Ne prekorači svojega zakona, Ti silni!

»Temveč reši nas vsega hudega.« Razprostri krila svoje milosti! Mladike na naših vejah potrebujejo toplote! Duše v naših ječah žeja po ljubezni! Izsušeni zemlji je treba rose! Ta svet je izgubil ljubezen staršev do otrok! Očeta je zamenjal za organizatorja, za trgovca, za državnega pravnika! V cvetočem polju psalmov stoji ostri sodnik starega zakona. Nad mestom že visi njegova sodba! Toda Ti si neskončno razumevanje! Ti si tisočero odpuščenje! Ti si Bog usmiljenja! Ti si naš Oče! Amen.

KLIC MATERINEGA SRCA.

ADAM MILKOVIČ.

I.

Magda si je ovila vrat z raztrgano rdečo ruto ter se zakopala z očmi in rokami v ihtee dete. Dve solzi sta zdrsnili na njenih licih in kanili druga za drugo na otroka.

Dve solzi na otroka? Da, dve, in še mnogo jih je zdrselo nanj od tistega časa, ko jo je bil zatajil Andrej, zapustil dvoje življenj v bedi in zbežal neznanokam. Magda je ostala sama in z njo bolečina, ki je legla v njeno srce. O kolikokrat ji je srce klicalo po Andreju, pa ga ni bilo. Nikogar ni bilo, ki bi ji ponudil desnico, nikogar, ki bi ji dal kruha. Še tisti zaslužek, ki ga je imela, še tega so ji vzeli. Tavalala je in prosila usmiljenja.

Nekega dne pa je zvedela Magda, da živi nekje duša, pri kateri je že marsikatero srce našlo uteho. Ta dobra duša je bila gospa Ana. Njena vrata so bila odprta siromakom nastezaj. Bogata je bila in mlada. Otrok gospa Ana ni imela, dasi je tako hrepenela po njih. Magda je pribežala k njej in povsila oči. Gospa Ana pa je kar précej stopila do nje in pobožala otročička.

»O, mali, kako si lep!« je rekla z mehko besedo in ga hotela vzeti v naročje.

»Lep, a nesrečen«, je zajokala Magda. Gospej Ani se je odprlo srce in gledalo solze dekleta. Tisti čas se je Magda izpovedala. Izpovedala se je in odgrnila zadnjo skrivnost.

»Ne obupuj in ne plakaj, Magda,« je dejala gospa Ana; »daj otročička meni. Jaz mu bom mati.« Magdi so se zasvetile oči. Vendar! A v istem hipu se je oglasilo srce in zaječalo: Ne! Pa je nastal boj, boj med srcem in telesom, boj med materinsko ljubeznijo in bedo. In je zmagala beda nad ljubeznijo. Srce se je premagano zaprlo in ni več trepetalo. Zakaj bi trepetalo? Otroku ne bo treba umirati od gladu, Magda pa si bo poiskala pot v tujino in tam daleč pozabila — vse — vse.

»Otrok je nedolžen«, se je vzravnila Magda. »Ne sme umirati od bede. Naj bo Vaš!«

Dvignila je premrlo dete, se obrnila proč in ga položila v tuje naročje.

»Oh, ti lepi fantek!«

Tuje materine roke so ga privile k sebi. Mali Stanko je imel zaprta očesca in ni videl, kaj se je zgodilo. Tako lepo je spal! Morda je sanjal o svoji mami, saj mu je ležal na ustecih tisti sladki smehljaj, ki ga človek vidi le pri otrocih, kadar gledajo v materine oči. Gospa Ana se je rahlo sklonila nad njim in ga poljubila na zaprte oči.

»Ti lepi otročiček — moj!« mu je pošepetala, potem pa uprla oči v vso strto dekle. »Ali povem ti, Magda, obljubiti mi moraš, da te ne bo nikdar več videl. Jaz hočem, da je otrok moj, in ne sme vedeti, da si ga rodila ti. Obljubiš?«

»Obljubim, gospa«, samo to je dejala, in ko je začutila, da ji stiska bela roka gospe Ane v desnico denar, se ga je krčevito oklenila s prsti in zbežala.

Daleč zunaj je odprla dlan in zapičila oči v pisani papir: eden, dva, tri, o še več, še več je dobila — zanj!

Odpeljala se je iskat delo v tujino, med tuje ljudi, v novo življenje.

II.

Prešlo je nekaj let. Magda je živela v tujini. Nikdo ni več stegnil prsta za njo, nikdo ji očital. Dobila je delo v jeklarni. Enakomerno so prepevala kolesa železno pesem in udarjala kladiva ob pojoče jeklo, da je odmevalo iz dneva v noč: bij me, bij, o človek, da si izbiješ kruha.

Magdi se je od časa do časa odprlo srce in je zaklicalo: Stanko! Potem se je zaprlo in je prisluškovalo pesmi življenja, ki je kruto klicala k delu.

Bilo je neke zimske noči. V ognjišču je prasketal ogenj, Magda se je izmučena zgrudila na ležišče.

Ko je umirala zadnja iskra ognja, se je Magda nasmehnila. Za cvetočim grmom je stal zal fančiček. Imel je zlate, valovite lase in skaljeno modre oči. Spoznala ga je, saj ni mogoče, da bi materine oči ne spoznale svojega otroka. Srce se je odprlo in je vzkliknilo: Stanko! Pa se Stanko ni nasmejal, žalosten je gledal v njene oči, in zdelo se mu je, kakor da jih je bil že nekoč videl. Magda je planila k njemu; materine roke so ga zgrabile v bolečini, a njegova rožna lička so bila mrzla in oči motne.

»Otrok moj!« je zaječala Magda, »kaj me ne poznaš?«

Stanko je dvignil motne oči v obraz nad seboj, potem pa glasno zaklical: »Mati, moja mati.« In glej, ob tej sveti besedi je postal gorak in njegove oči so oživele. Magda je umolknila, govoriti ni več mogla. Pa se je je sinček krčevito oklenil:

»Mamica, o, mamica, ali si me res prodala?«

Magda je glasno zajokala, planila kvišku in se trepetajoča zazrla skozi okno v črno noč.

»Sanje?« je vprašala sama sebe. »O, dete moje, zakaj nisi vsaj v sanjah pri meni!« Da, bile so sanje; sanjalo je materino srce in je bilo še dolgo nastežaj odprto. A Stanko se ni več povrnil, tudi v sanjah ne več.

III.

Deželo je poljubila pomlad. V toplem dihu so zacingljali zvončki in jim odgovorile ptice v gaju. Magda, ki si je bila prihranila nekaj denarja, je navezala culico in je odšla. Hitela je čez hribe in

Božidar Jakac: Mali. (Lesorez.)

doline tri dni in tri noči, dokler ni, sklonjena od muk, zagledala izza ovinka visoko hišo gospe Ane. Sedla je kraj stare lipe.

Streljaj od nje so se igrali otroci. Dva sta razposajeno prikrivala do nje.

»Hoj, hoj!« je vteknil prvi roke v žep, »žena, kaj pa imate v culi?«

Oni drugi, ki je stal za njim, je imel zlate, valovite lase in sinje oči. Smejal se je zadovoljno in skočil za metuljem, ki se je zazibal nad njim. Magdi so zasijale oči v ognju spoznanja. Stegnila je roke in vztrepetala:

»Fantek, povej, kako ti je ime?«

»Ime?« je nerad odmeknil pogled za ubeglim metuljem, »Stanko sem.«

»Stanko?« Mati je skočila k sinu, a sin ji je ubežal in v strahu klical mamico na pomoč. Šele tam daleč je obstal in zapretil: »Čakaj, jaz bom pa mamici povedal.« Potem je vesel, da je pobegnil tej čudni ženi, sunil z nogo v pesek in stekel v hišo.

Mati Magda se je zgrabila za prsi, zbežala kakor obstreljena in ječala: »Saj je bolje, saj je bolje, da me ni spoznal...«

Takrat je njeno srce sprejelo in zaprlo vase največjo bolečino...

BOLNIK PRED KOČO.

Odlomek iz romana »Obljubljena dežela«.

(Knjiga II., pogl. VI.)

WL. ST. REYMONT. — Iz poljščine prevlel DEBELJAK TINE.

Dr. Visocki še ni bil v stanu, da bi kako svoje čustvo pretvoril v jasno misel; gnala ga je le brez-zavesna želja po samotni in je zavil za mesto po nekaki ulici, nanovo zvoženi preko še ne izravnanih razorov njiv, sredi katerih stavijo hiše in fabrike.

»Ljubim jo! Da, ljubim jo!« — je mislil, ustavlja-joč se vsak čas s pogledom na vrste mlinov na veter, stoječih na gričkih in v njih počasno obračanje lopat, ki se kot delavne roke dvigajo in padajo težko na ozadje jasnega neba.

Zavil je v polje, posejano z ovsom, preko katerega so se zaganjali črno-bleščeči se valovi v blede plasti rži, ki se mu je šumeče klanjala do nog in šumela z rjastimi resami klasov, dišečih po kruhu. Za ržjo so ležale velike plasti zelenja, iz katerega so se dvigale pisane hišice z okni, bleščečimi se v solzah; škranjčki so se mu trgali izpod nog in zvonili k brezoblačnemu nebu.

Dolgo je gledal za njih tresočimi se krili, dokler mu niso izginili v prostoru, in je stopil poln ogromnega veselja nad življenjem in vsedihajočim gibanjem. Prsi so se mu napolnile z isto nesmrtno silo, kot se je lila v travah, kot se je spreminjala v

modrih očeh plavic, zaverovanih iz rženega polja v šumenje žita in cvrkanje kobilic.

Tako silna ginjenost ga je obvladala, da je začutil v očeh solze neopisnega občutja, trgal polne pesti klasja, hladil z njimi razžgana usta in hodil, ne zavedajoč se kam, dokler mu ni poti zavrla nizka, napol podrti koč, pred katero je v senci velike breze ležal nekak človek na kupčku slame. Glavo je imel nizko na karirastem vzglavju, oči pa je zapičil v nežne viseče veje, podobne v strugah se lijočemu zelenju, in pel s slabim glasom, podobnim brenčanju komarjev:

»Naj ustnice moje slavijo Presveto Gospo, naj o časti Njeni nepojmljivi pojó!«

Visocki je obstal.

Glas pevca se je razlil kot šum vode čez kamenje, trgal se vsak čas, za trenutek se dvignil močnejše, se znova znižal v šepet in zgineval v težkem, ječečem vzdihanju; nato je človek začel med prsti prebirati jagode velikega roženkranca, poljubljal kovinasti križec in gledal na polje rži, ki se je šumeče vrgla k njemu s klasi, stresla se za hip in se potegnila nazaj; za njo pa so se obrnile visoke solnčnice, rastoče pred hišo, in se zagledale z rumenimi očmi v blede valovanje, ovito z meglo cvetnega prahu.

»Kaj Vam je?« je vprašal Visocki in sedel.

»Nič mi ni, gospod, nič; le umiram po malem«, je odgovoril bolnik počasi in se ni začudil njegovi prisotnosti, le uprl je vanj žalostne oči, podobne nebu, visečim nad njim.

»Za čim boleha?« je znova začel pogovor.

»Za čim? Za smrtjo — in za temle...« odgrnil je pokrivajoče ga cunje in pokazal obe nogi, odrezani nad kolena in zaviti v umazane cunje. »Vgriznila me je fabrika v noge do kosti, potem so jih doktorji odrezali do kolen; pa smrt je šla naprej — to so me rezali do pasu! In tako smrt že gre, gospod, in pride, za kar že prosim usmiljenega Boga in njegovo Mater Najsvetejšo.«

Poljubil je križec od roženkranca.

»In Vas več ne boli?«

»E, nič, gospod! Kaj naj me pa boli? Nog nimam, mesa nimam, rok mi tudi vsak čas zmanjka, ol —« in pokazal je dve kosti, prevlečeni s pepelnato kožo in končujoči se z izsušenimi dlanmi, da so bile podobne krivim, suhim vejam sliv, rastočih pred hišico... »Le malo diha se še vleče po meni, ko pa še tega zmanjka, kar naj mi Bog že skoro dá, tedaj se šele človek po krščansko odpočine.«

Težko je šepetal v premorih, in smeh, podoben bliskom umirajočega dne, se je zvijal po njegovem izsušenem licu, tako rjavem kot zemlja, na kateri je ležal.

»Kdo Vas tukaj živi? Kdo Vam kaj postreže?«

»Sam Bog me živi, žena pa me oskrbuje... Ves dan je res ni doma, ker hodi v fabriko — pomaga pri zidarjih — pride pa na večer, me povleče v bajto in skuha, kar treba.«

»Otrok nimate?«

»Sem jih imel,« je zašepetal in oči mu je napolnila solzna megla. »Štiri, da... četvero. Anlku je mašina odtrgala glavo... Mariša, Jagna in Vojtek so pomrli za mrzlico.«

Molčal je dolgo. S steklenimi očmi je gledal na zibajoče se žito, ki je od vsepovsod okroževalo njegovo bajto, in v rjavem licu, okamenelem v kmetiški nebrižnosti, se je zatresla bol, kot da bi ga kdo z železom sunil v srce.

»Mrha!...« — je siknil močno in dvignil pest proti mestu, ki se je nejasno kazalo znad žita z vrhovi dimnikov in streh.

»Pogledam Vaše noge,« je hitro rekel Visocki in mu začel odvijati cunje z nog kljub silnemu ugovarjanju kmeta. Ko pa je bolnik videl, da nič ne opravi, je umolknil in začudeno zrl vanj.

Razpadanje je bilo silno, toda radi strašnega oslavljenja telesa, je gnilo zelo počasi.

Visockemu se je zasmilil; prinesel je vode od majhnega vodnjaka, odkril rane, očistil jih s karbolom, ki ga je vedno nosil pri sebi. Ko pa jih je hotel zaviti nazaj, je videl, da so cunje umazane, spriječete od krvi in gnoja.

»Nimate kakih čistih cunj?«

Kmet je odkimal z glavo; ni mogel govoriti od ginjenosti.

Tedaj se Visocki ni pomišljal; slekel je srājco, odtrgal jo do pasu in povil vanjo bolnikove noge.

Kmet je ves čas molčal, le prsi so se mu dvigale vedno više, veliki vzdihljaji so mu napenjali grlo in tresel se je po vsem telesu.

Visocki je končal obvezovanje, se hitro oblekel, zavihal ovralnik plašča in vsipajoč denar, kolikor ga je imel pri sebi, v roke bolnikove, se je sklonil nad njim in šepnil:

»Pozdravljeni! Jutri se speč oglasim.«

»O moj ljubi Bog, o Bog!« je kriknil kmet in se z vsem trupom pognal z ležišča pred njegove noge, prižel jih k sebi in se pritisnil k njim z vso svojo hvaležno, kmetiško dušo.

»O moj dobri gospod, o moj angel najsvetejši!« je šepetal v solzah v vsej hvaležnosti nesrečnih.

Visocki ga je položil na ležišče, prepovedal mu vsako premikanje, otrl mu z lica solze, pogladil z roko njegove spotene, razkuštrane lase in odšel hitro, kakor da ga je sram.

Kmet je gledal za njim tako dolgo, da mu je izginil sred polja, oziral se potem na vse strani, prekrižal se je in se ni mogel osvestiti, kaj se je

zgodilo z njim; dolgo in topo je strmел na zibajoče se žito, na tresoče se brezove veje nad njim, na vrabce, leleče v jatah, na solnce, ki je že nizko viselo nad poljem... Pridvignil je glavo in z razplakanim glasom zapel:

»Naj usnice moje slavijo Presveto Gospó!«

»Sedaj pa ne bom več stokal. Že se me je usmilil Gospod... sedaj že umiram... umiram...« je poudaril tiho, tiše in kot skozi meglo je videl valovje žita, ki se je šumeče sklanjalo nad njim; videl je rjavo, bleščeče se nebo, ki se je zdelo, da ga hoče zakriti! Videl je še to zlato, dobro, ljubljeno solnce, ki ga je poljubljalo z zadnjimi žarki.

KAM?

Kam bi s tem bolnim hrepenenjem v očeh, s to plaho otroško stopinjo preko življenja prepadov, strmin, skozi vihar in pušlinjo?

Kam bi s tem srcem sanjavim in mehkim, s to sladko otožnostjo v duši? Spolzka je pot čez močvirje do zarij. Padeš — in vse se poruši.

O, tudi jaz sem zataval nekoč s sanjskim nasmehom v daljine, z vero v privide in v pravljic šepet — zdaj je vse groblja davnine.

MIRKO KUNCIC.

V MOJI SVETILJKI NI OLJA...

Usta žejna
niso se napila,
duša trudna
ni se še spočila
v Tvojem svetem dihu, o Gospod!

Kako, kako naj grem kar tak na pot?...

Gospod!
Glej, zarje še ni,
in mračne so še vse poli
ter moja svetiljka brez olja...

In palice polne še nimam,
da pojdem prek temnega polja
kot slepec plaho tipajoč...
Gospod!

Ne kliči, ne kliči me zdaj še na pot,
glej moje srce se mi šele budi,
in v moji svetiljki, glej, olja še ni...

STEFAN TONKLI

SLIŠEŽ. (NOTRANJE UHO.)

DR. JANEZ PLEČNIK.

Fantje po polj' gredo,
Zvižgajo in pojo;
Jaz pa piščalko imam,
Zvižgat' ne znam.

Govorili smo o »vnanjem« ušesu (o uhalu in o vnanjem sluhovodu) in smo govorili o »srednjem« ušesu (o bobnici).

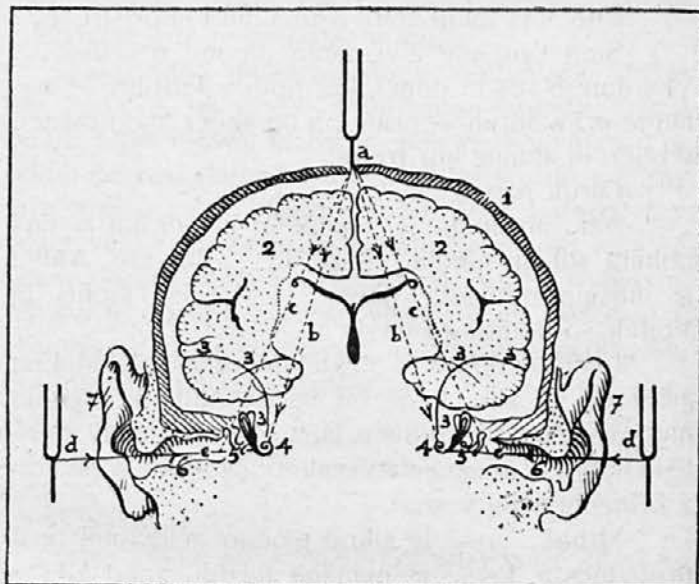
Povedali smo, da je vnanje uho časih spačeno pa da vendar še slišimo.

Vzeli smo v misel obolenja srednjega ušesa in smo rekli, da so bobnica in okolišne votline (časih) gnoja polne pa vendar še slišimo. Naglasimo še tole: zdravnikov mnogo tera in razno tera skušnja kaže, da kar ni treba vnanjega in srednjega ušesa za slišanje. Zdravniki namreč so videli, opazovali in opisali spačke, ki od roda niso imeli ne vnanjega ne srednjega ušesa, ki so imeli le »notranje« uho, pa spački le niso bili (povsem) gluhi.

(Človeški) spački so tisti človeki, ki jih je mati rodila očito drugačne od nas večine. — Nobeden nas ni stvarjen prav po pravilu, nihče ni stvarjen povsem tako, kol' je sosed stvarjen — res, da naša drugačnost ni očitna. »Záski« (Mladika 1928, str. 260) smo vsi in vsi smo v neki meri spački. — Preudarnega torej boli, ko posluša človeke, ki radi in urne misli in trdo obsojajo spačke; so celò, ki podtikajo »grehom« staršev spakoto otrok. V sv. Matevžu (7, 3) je pisano: »Kaj pa vidiš pezder v očesu svojiga brata, bruna v svojim očesu pa ne čutiš.« Ne pregledaš lastnega življenja — pa res misliš, da smeš obsojati sosedovo in, da veš sosedovih »grehov« tiste, ki tepejo njega potomstvo? S pridom bo vsakdo prebral iz bukev Kraljev II., 23, 24, 25. V sv. pismu berem tudi: »Ustnice pravičnih gledajo na dopadljive reči (t. j. izrekujejo dopadljive reči); usta hudobnih pa na spačene.« (Bukve pregovorov 10, 32); berem tudi: »Je rod, ki se sam sebi čist zdi, in vendar ni omit svojih madežev« (Bukve pregovorov, 30, 12). Vsaktere živine, živalske in rastlinske, imajo često spačene potomce. Šiške in ježice (na hrastu) so izvržki in so spakotni tvorci. Kaj pa pri prevrženem piščancu? — Komu prideneš »grehe«: petelinu, kokoši, koklji?

Pravimo torej: le »notranje« uho je res potrebno za slišanje.

Očitno je pa tudi tole: zrak v vnanjem sluhovodu, zrak v bobnici in slušne koščice v bobnici ne morejo biti e d i n a poš, ki po njej zračni treslaji dosežejo notranje uho. Osupnilo nas vse to ne bo, saj vemo, da se zatrese vse, kar treslaji dosežejo: šipa, deske, telo — torej tudi oko, tudi nos, jezik, koža, uho (tudi notranje) — pa torej tudi kosti naše glave (črepinja) in te v visoki meri. Stori skušnjo takole: zamaši si ušesa, vzemi zvenuljo in jo trkni pa bo zvenulja dala svoj glas, ki ga ne boš slišal.

Poprek skozi slišēja prežagana lobanja. — 1. Lobanjske kosti. 2. Lobanjski mozeg (možgani). 3 in 3,3,3 slišni živec, vodeč od polžka k skranjični polj lobanjskega mozga. 4. Polžek, mešička, vsločene cevke (= labirint). 5. Bobnica in slušne koščice. 6. Vnanji sluhovod. 7. Uhalo. — a. Na lobanjo (teme) pritisnjena zvenulja. d, d. Zvenulji ob ušesu. ab, ae. Smeri kostne peljajice. de. Smer zračne peljajice. — Črna roga sredi lobanjskega mozga sta prekata (votline).

Zvenulje so močno pognjene (jeklene) palice, so torej dvoroge vilice (z ročajem). Na podobi vidiš (ob strani ušes in vrh glave) zvenulje. — Trknjena zvenulja se zatrese — da glas in vlada vzajemnost med višino zvenuljinega glasa in zvenuljino dolžino in močnino (debelino). — Zvenulja (Stimmgabel) je orodje, ki si ga brez teže narediš sam, pa si ga za majhen denar tudi kupiš. Nimam namena ti prigovarjati, da si napravi, da si kupi zvenuljo — brez nje boš tudi mirno živel. Res pa je, da imaš z zvenuljo vsaj toliko zabave in pouka kol' ti ga da neobdiga treba »radio«, ki mori našo besedo in ki zanaša besedno kugo iz mest v vse doline in navzgor do naše besede gorskih vrelcev. Radio je za našo besedo to, kar je bila račja kuga za rake, torej — smrt.*

Trkni tedaj zvenuljo in pritisni nje ročaj na čelo, na teme, na koščeno kepo za ušesom, na zobe — najbolje na sekavce (sprednjike; Dolenjsko) — pa boš slišal zvenuljo: zvenulja zatrese kost, ki je nanjo pritisnjena, in treslaji brze po ostalih kosteh (črepinje) in se razprostranjajo tudi v koščeni obdevini notranjega ušesa. Pravijo torej: glasji treslaji gredo v uho po dvoji peljajici (peljajica = Gängelband; Caf): po zračni peljajici (Luftleitung) in po kostni peljajici (Knochenleitung).

Nimaš zvenulje pa stori prav le-to skušnjo z žepno uro. Zamaši si ušesa pa primi žepnico z zobmi in sli-

* Avtor je srdit sovražnik radia. To vidimo. Pa sodimo, da radio lahko mnogo stori za širjenje prosvete, ko bi se vsi oni, ki se upajo govoriti po radiu, zavedali, kako odgovorna je ta naloga: koliko skrbne priprave je treba, koliko pažnje na zares lep, pravičen jezik. Če se pri vseh zbudi ta zavest in oglasi ta vest, ne bo radio trosil besedne smrti po domovini. (Op. ur.)

šal boš nje fiktakanje: žépnice glasi potresajo zobe, ti potresajo čeljust, ta je pripahnjena ob koščeni lobanjski spodek in v le-tem leži notranje uho.

Notranje uho je lastovito zgrajena tankokožna (vošla) cev, ki je vmeščena v posebni votlavi skranjice. Cev je izbuljena v dva mešička (9, 10) in mešička sta zvezana po ozki cevčici (glej oktobrsko podobo). Zgornji mešiček (9) — govorimo skozi o stoječem človeku — ima na zgornji plati tri cevke (8; dve cevki sta brez številke), ki izhajajo iz mešička in zopet prehajajo v mešiček; le-te tri cevke imajo ime: vsločene cevke. Mešiček in (tri) cevke so torej nekaka majolčica, so nekam triročata ročka in je ročka vošla in so ročaji vošli in se vsak ročaj z obema nožicama odpira v ročko. Vsaka cevka (in nje nožici) leži v svoji in zanjo določeni ravnini: ena cevka je vsprejeda s čelom, ena cevka je naravnana navpično na čelo, ena je vodoravna; te tri cevke so torej tudi navpične druga na drugo. Pa je umevno, da te tri cevke oklepajo prostorni pravi kot in vemo, da je le-ta kot odprt obstransko in navspred in navzgor. Mešiček 9 in pa vsločene cevke so en del notranjega »ušesa«, so en del »ušesnega« labirinta in o tem delu danes kar ne bomo govorili.

Mešiček 9 je zvezan po ozki — na podobi dobro vidni — cevčici z niže ležečim mešičkom 10 in mešiček 10 je zvezan po ozki cevčici s polžkom (11). Polžek, pa prav samo polžek, je tisti odmerek labirinta, ki si ga hočemo danes ogledati.

Bralec je že nejevoljen: sliši od mešičkov, cevi, cevk in cevčic — pa ne najde izhoda, ne najde pomena, ne najde jasnosti. Godilo se ni bolje anatomom ob početku njih raziskavanj — pa so anatomi označili ves ta zmožani okraj našega telesa kot labirint.

Labirinti so bili poslopja gostih hodišč in stanic, ki več nisi našel iz njih, če si prišel vanje, ki si se torej zahodil v njih, si zašel v njih, si blodil po njih. Slovenci pravimo temu zahodnjak (Janežič), blodišče, blodnjak, blódnja (Irrgang; Caf) pa bi morda tudi prav rekali: zaidna, zahodna in, ker tam pot zgrešimo, zgrešna. (M. E. je pisal o labirintih v Mladiki 1927, str. 392). V labirintu na Kreti je gospodoval Minotavr. Čudno bitje je bil ta Minotavr: v ostalem človek je bil bikove glave; ubil in požrl je vse, kar je zašlo v (kretski) labirint.

V tolažbo bo marsikomu, če zvemo, da Hyrtl o zadevi tako-le piše: »Podrobno poznanje skranjice je potrebno tistemu, ki želi s pridom razpoznati slišjež; le-tako potanko poznanje kosti je potrebno pred vsem početniku, in tako poznanje je nit, ki se početnik ob njej znajde v blodnjaku slišježa; v »ušesnem« labirintu se res ni bali krvoločnega Minotavra, pač pa vlada nad njim kisavi obup (mißmutige Verzagtheit).«

Bralec nima namena postati anatom pa mu bo prav, če se preveč ne zapredeva v zmožnosti labirinta in če stopiva le do odločkov, za naju nujnih.

Mešička (9, 10), vsločene cevke (8) in polžek (11) imajo — rekli smo že to — tanko, mrenasto,

kožasto ostenje pa jim pravijo kožasti labirint (das häutige Labirint) in je skranjična vošla, ki kožasti labirint leži v njej, koščeni labirint. Koščeni labirint je dobro obsežnejši od kožastega. Prostor med kožastim in koščnim labirintom je poln (svetle) sirotke (glej Mladiko 1928, str. 261) in kožast labirint je tudi poln sirotke. Poslušaj: napolni meh z vodo (= sirotka v kožastem labirintu) pa vtakni napolnjen meh v posodo polno vode (= sirotka v koščnem labirintu) pa imaš jasno pripodobo, kako »kožasti« labirint leži v »koščnem«.

Glasji tresljaji se razprostranjajo po vnanjem sluhovodu do bobnila, bobnilo se zatrese, zrak v bobnici se zatrese, slušne koščice v bobnici se zatresejo, bobnilce se zatrese — pa se sirotka krog kožastega labirinta zatrese in se sirotka v polžku tudi zatrese. Pa takole tudi: glasji tresljaji zadenejo ob črepinjske kosti, hite po črepinjskih kosteh, zatresejo koščeni labirint, ta zatrese sirotko, ki obdeva kožast labirint, le-ta sirotka zatrese »kožo« kožastega labirinta in zatrese tudi sirotko v kožastem labirintu, torej tudi sirotko v polžku.

Polžek je — na prve oči — zgrajen kot vsak polžek. Izravnaj polžka, odvij ga, razvij ga, raztegni ga, pa bo polžek postal složkast zvihanek (škrnicelj) in zvihanek bo na eni strani (ob vhodu v polžka) širok in poren in bo na zopni, vrholasti strani zaprt, bo zatfnsjen, bo zatfjnjen. Povprek prereži razvitega polžka pa bo poprečina (der Querschnitt) v celem okrogla, in prazna. Poprečina ušesnega polžka je tudi krožec, sredi (poprécenskega) krožca pa vidiš napete niti. Prereži ušesnega polžka ob vhodu vanj, prereži ga ob zatfjnjenem delu: kar na vsakem prerezku vidiš, sredi skozi krog, nit izpeto; več tisoč je takih niti. Izpeta vlakna so — to ti bo umevno — ob polžkovem vstopju daljša in so ob polžkovem vrholu krajša; izpeta vlakna, izpeta niti so torej raznomerne dolžine.

Misli si vsa ta vlakna enako napeta. Zatresi, cukni raznomerno dolga, enako (z enako pezo) napeta vlakna posamič — pa bo dalo vsako vlakno svoj glas, bo vsako vlakno zapelo svojo višino; najdaljša vlakna bodo zvenkljala najnižje, najkrajša vlakna bodo zvenela najviše.

Kaj ni klavir prav tak? Klavir je piramida (složec) in so strune napete v složcu in vsaka struna poje svoj glas. Vlakna (strune) v »ušesnem« polžku imenujejo Corti-jeva (r. korti) vlakna in E. Mach imenuje polžka (z vlakni) »ušesni klavir (Ohrklavier)«.

E. Mach pravi o zgraji notranjega ušesa: »Opisovanje podrobnosti bi vam le pustotilo dušo, ne bi pa

storilo zadeve jasnejše.« E. Mach pove torej precéj tisto, kar Hyrtl. Iščem v le-tega in le-onega besedah zaščite pred očitkom površnosti. — Opiram se sploh močno na velikolepno Machovo predavanje: Über die Corti'schen Fasern des Ohres. Populäre Vorlesung, gehalten i. J. 1864 zu Graz. (Leipzig. Joh. Ambrosius Barth 1923.)

Marchese Alfonso Corti (1822—1876) je delal pri Hyrtlu. — Čudno se mi vidi, da ne najdem Cortijevega življenja opisanega v Meyerjevem leksiku (1907). Lovor zeleni še neprestano na groblji velikega Italijana, medtem ko pozabivnosti trava poganja na grobovih marsikaterih »opisanih« avtoritet in avloritetk.

Pozorujmo na neka splošno v naravi veljavna (»fizikalna«) dejstva.

Napni struno (vlakno, nit). Napni jo le toliko, da bo (nekoliko) napeta; cukni struno, pa bo dala (globok) glas in (precéj) jasno boš v i d e l tresljaje cuknjene strune. Bolj napni struno — še bolj pri-tegni — in še bolj — pa bo struna dala višji — še višji — še višji glas — in nejasneje — še ne-

Breze šumé... (Bevke pri Ljubljani. Fot. Fr. Krašovec.)

jasneje — kar nejasno boš videl tresljaje strune. Storjena skušnja kaže, da se struna, globoko po-joča, počasneje trese od strun, visoko zvenceh. V to storjene skušnje učé, da se naj struna zatrese vsaj šestnajstkrať v eni sekundi, če naj slišimo nje tresenje kot zvok, kot zvenk, in skušnja uči, da naj cuknjena struna nima več od 20.000 tresljajev v eni sekundi, če naj uho ujame tresljaje še kot zvok (zvenk).

Napni struno pa jo cukni in struna bo za-zvenčala. Skrajšaj (s fiskom prsta) napeto struno pa bo struna dala drug (višji) glas; krajšaj struno raznomerno, pa bodo raznomerno dolgi odločki strune razno visoko zvenčali. Strojene skušnje kažejo, da dajo raznomerno dolge (enako zgra-jene, enako napete) strune raznoťero visoke gla-sove in učé, da daljše strune doné niže; pa da krajše višje zvenče.

Enakomočno (z enakimi uteži) napni enaki struni v (dva strunska) proja. Ene strune se ne dotakni, drugo cukni in pozoruj: necuknjena struna jo ubere za cuknjeno — zatrese se, trese se, da glas. Zatuhi (dämpfen) cuknjeno struno — pa se bo necuknjena struna še tresla in slišal jo boš peti.

Napni neenakomočno (enaki) struni in cukni njih eno — pa druga (z večine) ne bo zapela za prvo. Tje v en dan napni več (enakih) strun in cukni njih eno. Zatuhi cuknjeno in poišči tiste strune, ki so se zatresle ob cuknjeni struni, pa vidiš, da so se zatresle edino le tiste, ki zvenčajo same po sebi prav tako (visoko) kot cuknjena — ostale strune molčé. Zatuhi vse strune pa znova cukni katerokoli, ki je pela, in pozoruj: znova pojó vse, ki imajo en glas ter sozazvenči tudi tista, ki si jo cuknil prav izpočetka. Pa pravijo: (ne-cuknjena) struna se zatrese in da glas, če (katera-koli) druga struna zapoje njen glas. Stori te skušnje in jih stori še z zvonci in zvenuljami.

Kako pa pride do takega sopetja, sopozva-njanja, sozvenčanja?

Privežimo na (tanko) nit kakršnokoli (jekleno, leseno, stekleno, svinčeno) kroglico in privežimo zopni konec niti na karkoli tako, da nit in kroglica prosto visita. Nit s kroglico je binga (nihalo, Pen-del). Becnimo (s prstom) bingo pa bo bingljala (nihala). Napravimo si raznomerno dolge bingje in pozorujmo, da bingje bingljajo (da nihala nihajo) tem urneje, čim krajše so. Skušnja še uči, da v s e enomerno dolge bingje opravijo s v o j bing (die volle Pendelbewegung) v eni in isti zanje določeni dobi in s!ušnja uči, da raznomerno dolge bingje opravijo svoj bing v raznomerno dolgih dobah.

Galileo Galilei (1564—1642), doma iz Pize, je prvi storil te skušnje in jih je popisal in je postal po njih pravične ter neizmerne slave.

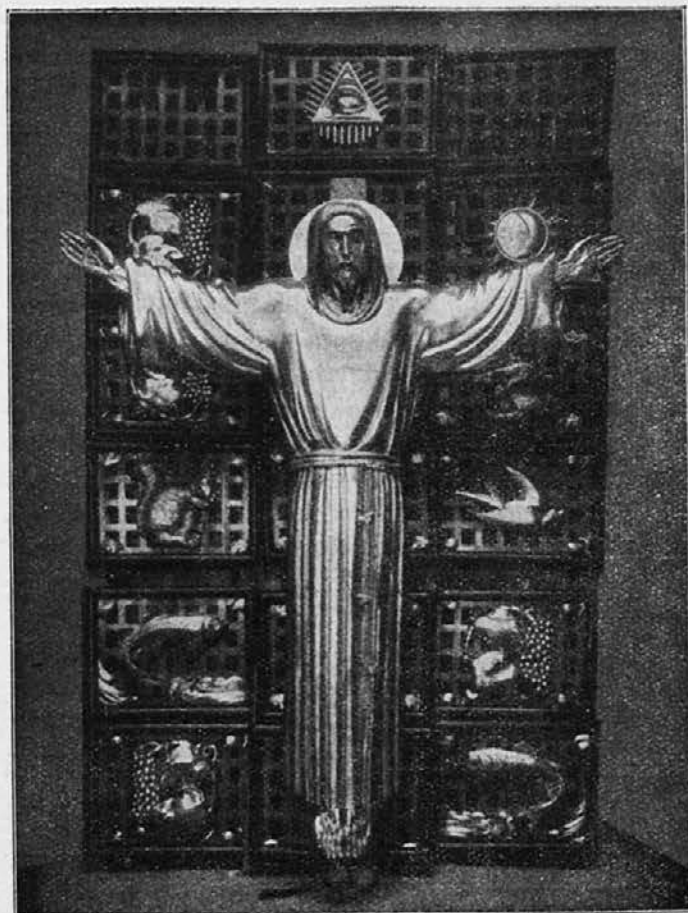
Storimo si bingo na eno sekundo, torej bingo, ki opravi bing (sem ter tja) v eni sekundi. Becnimo le-tako bingo s silo, pa bo močno zabingljala, razsežaj binga (die Weite des Pendelausschlages) bo močno obsežen in kar dobro viden. Becnimo pa bingo kar le gre ne žno — pa bo razsežaj binga neznačen, komaj opazen; becnimo bingo po eni sekundi (ko se binga vrne) znova in tudi to pot le lahko, pa bo binga razsežnejše zabingljala; — pa nalahno becnimo še v tretji, v četrti, v peti ... sekundi, pa bo binga od sekunde do sekunde razsežnejše bingljala (nihala). Pri poskusu moramo biti točni; če bi naši lahni bezaji zadevali vračajočo se bingo, bi ovirali bing: le s pravilnim ponovkovanjem bezajev (rythmische Stösse) pridovamo pravilnemu ponovkovanju bingov.

Kako je torej s strunami (zvenuljami, zvonci), ki sopojó, sopozvanjajo, sozvené?

Vzemimo struno, ki se zatrese 450krat v eni sekundi in struna naj je izpeta v zraku, naj je odeta po zraku. Cuknimo našo struno, da doni, in ona naj zapoje glas višine »a«. Zračna obdevina doneče strune se bo zatresla in bo v njo in po njej pohifevalo v zrak in po zraku 450 tresljajev na eno sekundo. 450 tresljajev zraka bo udarilo vsako sekundo ob vse okólne (umliegend) stvari in torej tudi na okólne (napete) strune. Vse strune bodo zacencale (werden zu wackeln anfangen) ob teh zračnih bezajih in bodo pocencavale; zapele, zadonele, zazvenčale bodo pa le tiste strune, ki so tako napete, da se — same cuknjene — zatresejo 450krat v eni sekundi, edino le ob nje bodo zračni tresljaji pravilno ponovkovaje bučali, edinole one se bodo torej tresle močnejše in močnejše in bodo (končno) sozadonele.

E. Mach pravi: »Neka telesa pojó (dajo ton, zvok), neka pa ne; za le-ta in za le-ona ne veljajo povsem ena pravila. Stvari, ki same ne pojó (ki same ne dajo tona), zacencajo torej ob vsakem glasu, zacencajo pa le v majhni, malovredni, niččetni meri. Cilinder (= visok, trd klobuk) je stvar, ki nima lastnega zvoka. Pojdite pa v koncert in pridržite cilinder v roki, pa boste slišali godbo in jo boste tudi tipali (s prsti držičimi cencajoči cilinder). Prav tako je tudi s človeki. Ki ima lasten zvonec v glavi (wer selbst den Ton anzugeben vermag), tega okólične marnje malo brigajo. Človečje pepeluške (charakterlos) so pa povsod, »raven«, so'gredó, če drugi gredó, so'ustanavljajo društva treznosti; so'popivajo, če drugi popivajo; človečje dušne ničice so povsod, kjer je ustvariti odbor, »komité«. Cilinder je med zvonci, kar so duševne pepeluške med človeki, ki jim je glava po lastnem zvoneču.«

Katerakoli stvar zazveni torej, pa bodo vsa zvonkljiva telesa (klangfähige Körper) zacencala; samo tista telesa bodo pa sozvenela, ki jim je prav tisti zvenk lastovit (Eigentön). Napnimo strune v

I. Vurnik - Fr. Kralj: Sv. Frančišek pridiguje.
(Orgle v Domželah.)

strunski proj in strune naj imajo lastovite glase c, d, e, f, g, a, h; zapoje naj kjerkoli soglasje (akord) c e g — pa bodo naše, v strunskem proju napete strune »napele« ušesa pa »ogledale« se bodo, če doni njim lastovit glas in, če »zaslišijo« tak »svoj« glas, se tudi one zatresejo in — zapojó. Stori tole skušnjo: zapoj v odprt klavir (ob nezatuhtenih strunah) c — e — g, pa bodo zadonele strune c — e — g, vse ostalo molči, ne sozvanja.

Klavir torej razbira (sortieren) zvoke, klavir je razbirnik za zvoke, kot so brušene steklene kapnine cerkvenega lestenca razbirnik (Spectralapparat) svetlobe; klavir razbere iz zmotane kope glasov tiste, ki pojó, prav kot brušena steklena kapnina razbere (mavrične) barve iz bele dnevne svetlobe.

Pa imamo v notranjem ušesu klavir in Cortijeve niti v polžku so mu strune. Ogiási se poleg nas glas ali glasovi, pa se potrese vse telo, torej tudi oko, tudi nos, jezik, koža, uho. Tresljaji se ponovkujejo v ostalih celicah, pravočno pa se celice ne zazibljejo, one le v nekoliko so'gredó. Cortijeve niti pa zmigajo z ušesi in neke njih »slišijo« svoj glas, zazibljejo se in zapojó; nihanje Cortijevih vlaken postaja izdatnejše in izdatnejše

— pa vzdraži živčne celice, pripete ob Cortijeve vlakna, in živčne celice sporočé vzdraženost lobanjskemu mozgu in mi — slišimo in slišimo in razločimo tiste glasove, ki so zazibali primerjene jim Cortijeve niti.

So, ki trdijo, da spisi »iz anatomije« gredo previsoko. »Le napuh ali omejenost govori o višjem znanju ali spoznanju« (Hyrtil; Mladika 1928, str. 140). Postavi me za plug. Videl boš mojo nerodnost in čudil se boš, kako »visokega« znanja je treba oraču. Vem pa, da bi se mogel tudi oranja priučiti, da oranje ne bi bilo »previsoko« zame. Zgraja slišéža pa kar ne bo »previsoko« za tistega slovenskega kmeta, ki jo bo mirno in pazno motril.

Verjamem pa rad, da se bo temu ali onemu bralcu tu ali tam ustavilo in sem morda prav sam kriv nejasnosti. Toda: jaz nisem vajej oranja, poljedelec ni vajej razmišljanja o udih našega telesa — »inteligentna« sva pa oba enako. Pa torej ne gre zapirati narodu pogled v naturo. — Denarja nekaj mi preostane in kupim z njim njivo in ne znam ravnati nad njivo. Koga poprosim za svet? Kmeta. Časa nekaj preostane kmetu, pa bere knjige in naleti na neumljive zadeve. Koga poprosi za razlago? Poučenega. Le-taka medsebojščina je naravna in je človeku potrebna. Je-li življenska naloga »inteligenta« res samo ta, da pove ob pripravi priliki, da ima »maturo« in da zna »pravilno« izpolniti uradne listine in, da ve, kje je listine podpisati in, kam je pristaviti leto in dan? Je-li gonjaštvo »ljudskih mas« v »tabore«, v »stranke«, k »narodnim veseliam« inteligenta res vredno delo?

• • •

Rože je na vrtu plela,
Pela pesenco glasno;
Živo v lice zarudela,
Ko je stopil ON pred njo.

E. Mach opozarja v svojem predavanju, da je v življenju dosti pripodob sopozvanjanja. Mach govori: »Misli si psa in Filaks naj mu je ime in Filaks léži pod mizo. Govoriš o Herkulu, o Platonu, usta ti izrekó vrsto slavnih imen — Filaks se ne zgane, dasi časih nastavi uhala ter pokaže, da sliši in posluša. Reci: »Filaks!« pa bo pes skočil k tebi. Struna (zvonec, zvenulja) ,a' je podobek psa: struna ,sliši' na ,a'.«

Poslušateljicam Machovega predavanja je šlo pri le-tem primeru menda na smeh. Mach je nadaljeval namreč takole: »Muzate se, drage gospe, in vihate noske — pripodoba vam ni bila po volji. Vem še za drugo pripodobo in vam — v pokoro — jo tudi povem. Ve ste prav take kot naša struna. Številna srca bijejo za vas in bijejo vam in ve se

zanje ne brigate, ve ostajate hladne. Vaša hladnota pa vam bo zalegla kar malo in kazen že čaka. Zgodilo se bo, da se boste namerile na srce, ki bo pravotno ponovkovalo — pa bo ob vas! Srce vaše se bo zazibalo in bo hočeš-nočeš sopozvanjalo, bo soudarjalo, bo sponovkovalo. Pripodoba ni nova; besedarji trdijo, da so v davnih časih tudi že poznali — ljubezen.«

Potok, ki Mach o njem govori, žene še težje mlinske kamne. Zgodovina poroča, da so usta k narodom besedovala: blažila so jih, šuntala so jih — pa ni bilo uspehov. Srca narodov so se potresla, niso se pa zazibala, niso sopozvanjala, niso soudarjala, niso sponovkovala, ostala so hladna. Pa so se srca namerila na narode in so povedala le par pravotno ponovkovanih besed — pa je bilo ob narode; srca so se narodom zazibala, bilo je ob hladnost narodov, sledila so razdejanja, sledilo je vspostavljanje drugih, novih veličastev.

Ne gre torej zato, da govori k narodu »kler« in govore »pedagogi« in gre zato, katere besede govore narodu njega duhovniki in učeniki.

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Štiriintrideseto poglavje.

To je en primer mojega tavanja z noro modrostjo kralja Alkohola po mraku moje duše. Po svoji najboljši moči sem skušal podati bralcu hipen vpogled v skrivnostno notranjost moža, ki jo deli s kraljem Alkoholom. In bralec mora pomniti, da je ta muhavost samo ena izmed neštetihi muhavosti kralja Alkohola, in take muhavosti se vlečejo lahko skozi dneve in dneve, tedne in tedne, mesece in mesece po vseh štiriindvajsetih urah na dan.

Moji alkoholni spomini se nagibajo h koncu. Lahko rečem, kakor lahko reče vsak krepak in močan pivec, da je to, kar me je ohranilo še danes živega na tem planetu, samo moja nezasluzena sreča — sreča, da imam take prsi in ramena in tak živo! Smelo lahko rečem, da veliko odstotkov mladeničev v razvojni dobi od petnajstega do sedemnajstega leta ne bi moglo preživeti takega silnega pilja, kakor sem ga jaz prenesel med petnajstim in sedemnajstim letom; da veliko odstotkov možakov ne bi moglo uničiti toliko alkohola, kakor sem ga jaz v svoji moški dobi, in ostati pri življenju, da bi lahko pripovedovalo o tem. Ostal sem živ, ne po kaki osebni zaslugi, temveč, ker nimam ustroja pijanca in ker sem imel nenavadno odporen organizem zoper vsa razdevanja kralja Alkohola. In ostavši živ, sem opazoval, kako so

drugi, ki niso bili tako srečni, mrli drug za drugim na vsej dolgi žalostni poti.

Moja neomiljena in brezpogojna sreča, srečna usoda, naključje — imenujte to, kakorkoli hočete — vse to me je pripeljalo skozi uničevalni ogenj kralja Alkohola. Moje življenje, moja karijera, moje veselje do življenja — nič ni bilo uničeno. Res da se je vse nekoliko opeklo, toda kakor preživeli vojaki iz izgubljene pozicije so prišli na nedoumljivo čudežen način iz boja in se sedaj čudijo dolgi vrsti padlih.

In kakor je nekdo, ki je v starih indijanskih vojskah ostal živ, zaklical: »Nobene vojske več!« tako kličem jaz: »Nobenega zastrupljevanja naše mladine več!« Vojski se stori konec s tem, da se ji stori konec. Pitju se napravi konec s tem, da se mu napravi konec. Kitajska je naredila konec splošni uporabi opija s tem, da je naredila konec pridelovanju in uvažanju opija. Modrijani, duhovniki in zdravniki Kitajske bi lahko še tisoč let pridigali zoper opij, tako da bi jim sape zmanjkalo, a poraba opija bi se nezmanjšano nadaljevala, dokler je bil opij vsepovsod dostopen in ga je vsakdo povsod lahko dobil. Mi smo pač tako ustvarjeni. To je vse.

Z velikim uspehom smo izvedli ukrepe, da se arzenik in strihnin in bacili legarja in jetike ne povaljujejo okrog in nam ugonablajo otroke. Ravnajte s kraljem Alkoholom na isti način. Storite mu konec. Ne dajte mu, da bi se povsod povaljeval in nam pod oblastveno in zakonito zaščito ugrabljaj mladino. Ne pišem ne o alkoholikih niti za alkoholike, temveč za našo mladino, za one, ki nimajo nič drugega kakor strast do pustolovščin in prirojeno duševnost, družabne moške nagibe, ki jih je naša barbarska civilizacija popolnoma popačila in jih na vseh vogalih pita s strupom. Za zdrave, normalne fante, ki so se že rodili ali se še rode, za nje pišem.

Baš iz tega razloga, bolj kot iz vsakega drugega in bolj vneto kot vsakdo drugi, sem jezdil v Dolino meseca precej dobre volje in glasoval za enako volilno pravico moških in žensk. Glasoval sem, da bi tudi ženske glasovale, ker sem vedel, da bodo one, žene in matere našega plemena, s svojim glasovanjem pregnale kralja Alkohola s sveta in ga pognale v zgodovinsko ropotarnico naših starih šeg iz divjaških časov. Ako se komu vidi, da vzklikam tako, ker sem bil prizadet, ga prosim, naj pomni, da sem bil res močno poškodovan, da pa se protivim misli, da bi kdo mojih in vaših sinov ali hčera podobno škodo trpel.

Ženske so prave nositeljice plemena. Moški so zapravljevci, pustolovci in igralci, in nazadnje so ženske tiste, ki jih rešijo. Približno prvi kemični

poskus človekov je bil, da je naredil alkohol, in od takrat pa do danes ga je proizvajal rod za rod in pil. In ni ga bilo dneva, da bi ženske moškemu alkohola v zlo ne štele, dasi niso imele nikdar moči, da bi svojo nejevoljo uveljavile. Tisti trenutek, ko bodo ženske v kaki srenji dobile volilno pravico, bo prvo, kar bodo storile, da bodo zaprle krčme. Možje bi sami od sebe še v tisoč rodovih ne zaprli krčem. To je prav tako, kakor če bi od žrtev morfija pričakoval, da bodo s postavo prepovedali prodajo morfija.

Ženske to vedo. Plačale so v potu in solzah že nepreračunljivo ceno za to, da so možje uživali svoj alkohol. Vedno skrbne za rod bodo sklenile postaviti za otroke fantov, ki se bodo šele rodili; in za otroke deklet tudi, kajti te morajo biti matere, žene in sestre teh fantov.

In prav lahko pojde. Edini, ki jim bo to na škodo, bodo pijanci in pivci iz navade enega samega rodu. Jaz sem eden tistih in svečano zagotavljam na podlagi dolgoletnih zvez s kraljem Alkoholom, da mi ne bo posebno hudo pustiti pitje, ko nikdo drugi ne bo pil in ne bo nobene pijače mogoče dobiti. Po drugi strani pa je pretežna večina mladih moških tako normalno nealkoholična, da ne bodo nikdar pogrešali alkohola, ker ne bodo imeli dostopa do njega. Krčmo bodo poznali samo iz zgodovine in bodo mislili, da je bila krčma neka čudna stara šega kakor bikoborbe in sežiganje čarovnic.

H koncu lahko rečem, da si želim, da bi bili moji pradedje pregnali kralja Alkohola, preden sem prišel na svet. Obžalujem, da kralj Alkohol procvita povsod v ustroju sedanje človeške družbe, v kateri sem se rodil, sicer se ne bi bil seznanil z njim, ki sem se dolgo vežbal v njegovi tovarišiji in s težka ukrotil njegovo noro modrost.

P I S A N O P O L J E

ZGODOVINA SOLI.

V pokrajinah, ki nimajo soli, so razni boji zanje močno vplivali na svetovno zgodovino. Afriška plemena v Sudanu že od nekdaj nimajo soli. Zato so silila ta plemena že od davnine proti veliki zalogi soli — k morju — in se naseljevala ob Guinejski obali. Seveda to ni šlo mirno, temveč so bili vedni boji, ki so venomer ohranjali suženjstvo. V take razmere so prišli tjakaj Evropci, katerim se je zdelo suženjstvo kot nekaj vsakdanjega, čeprav dotlej sami niso imeli dosti suženjev. Na ta način so se navadili tudi oni suženjev in jih pošiljali tudi v Ameriko. Če bi bili živeli narodi ob Guinejski obali v miru in ne bi imeli radi večnih bojev za sol suženjev, bi se bila Amerika bržkone drugače razvila in se zlasti zamorci ne bi bili v toliki meri vmešavali v ameriške razmere, kakor so se n. pr. za državne vojne v letih 1861—65, ki je zahtevala nad pol milijona človeških žrtev in povzročila neizmerno škodo. Vsega tega je bilo krivo suženjstvo zamorcev. Po vsem tem je bilo torej pomanjkanje soli v Afriki vzrok ameriških prekucij!

V pradavnih dobah je bilo pomanjkanje soli tudi v Evropi velikega pomena. Koder je bilo dosti solin, solnih rudnikov, kakor n. pr. na Solnograškem, ondi je bilo tudi dosti naselbin, o katerih nam še dandanašnji pričajo izkopanine iz pradavne železne in bronaste dobe. Ker so v listih dobah izkopali tako malo soli, je umevno, da niso polagali velike važnosti na njeno čistočo, marveč so se pulili tudi za tako, ki je bila pomešana s peskom, prsijo, z ilovico in s podobnim. Gotovo so uporabljali tudi solne raztopine, kakršnih se poslužujejo še v teh časih na obalah Severnega morja. Z morskovo vodo nasičeno šoto posušijo in sežgo, v pepelu pa ostane dosti soli. Na ta način so pridobivali sol tudi stari narodi. Da so jo pridobivali takó, nam povedo besede, ki so jih uporabljali Sumerci, živeči 2000 let pred Kristusom v Mezopotamiji. Sumerci so iznašli klinasto pisavo in so ustanovili vedo o zvezdah. V njih jeziku dobimo besedo *nimur*, to je pepel, koren te besede tvori *mur*, v latinščini pa pomeni besedica *muria* solno raztopino. Tako vzemo iz ene same besede, kako so stari narodi uporabljali in pridobivali sol. Dobivali so jo iz rastlin. Ali so solili jedila s pepelom teh rastlin, ali pa z raztopino tega pepela. Golovo so rekli tudi izčiščeni soli »pepel«. V latinščini so imeli za sol novo besedo, namreč *sal*; Grki so ji rekli *hals* ali *halos*, Kelti *hal*. Odtod so bili tudi oni kraji, kjer je bilo dosti soli, imenovani: Hall, Hallein, Hallstatt, Halle (kraji na Solnograškem, Gorenje Avstrijskem).

Vendar vzemo iz sumerske besede *ni-mur* in latinske *muria* še nekaj drugega. Sumerska beseda označuje brezdvomno, latinska pa skoraj gotovo nekaj pepelnatega in nekaj tekočega. Oba pomena zasledimo še drugje, n. pr. v staro-nordijskem jeziku *mor*, to je fin *prah*, in v tirolsko-bavarskem *mor*, to je pesek, v grškem *marile*, to je pepel. — Pomen za tekočino najdemo v besedah *morje* in *barje*. Morju so rekli v staroirskem jeziku *muir*, v latinskem *mare*, v slovanskem *morje*, v litav-

skem *mares*, v staro-indijskem pa bržkone *marja*. To vprašanje bi bilo na mah razrešeno, če bi izhajalo iz prvotnega pomena za »slano«, »lužnato«, če je torej beseda *morje* v sorodu s sumersko besedo *ni-mur* (pepel, sol, lug) in z latinsko *muria* (solna raztopina). Vsi narodi, ki imajo dandanašnji isto besedo za *morje*, so imeli prvotno isto besedo za sol, slano, lužnato. Če so bili ti narodi blizu morja, je umevno, da so imenovali *morje* kot nekaj, kar je *slano*. S tem bi razvozlati tudi drugo vprašanje, če so namreč vsi oni narodi, ki imajo isto besedo za *morje*, prebivali v pradobah tudi zares ob kakem morju. Pa to niti ni potrebno trditi. Prej bi rekli, da so morali uporabljati isto besedo za *morje* prav zato, ker so *morje* šele pozneje spoznali.

Ta trditev je potrjena tudi po besedi *barje*, *močvirje*. V staronemščini se imenuje *muor* in je pomenilo nekoč tudi *morje* samo! Znano je, da je voda z *barja*, *močvirja* tudi nekam slanega okusa, četudi ne popolnoma izrazito. A v najstarejših dobah so imele solne raztopine (lužel lugl) gotovo tudi še kak drugačen okus, kakor ima stoječa voda sploh še poseben, svojski okus. To je važno, ker imamo še nekaj drugih besed iz istega debla in podobnega pomena, n. pr. v angleščini: *mere* je ribnik in v nizozemščini: *me-yer* je stoječa voda. In slednjič moremo postaviti semkaj tudi latinsko besedo *amarus*, to je: *grenko*, kar tudi spominja na okus morja. Te misli podkrepimo še s tem, da je bilo pradavnim narodom vse bolj važno, kakšen okus je imelo kaj, kakor pa, kakšne zunanosti je bilo. Zatorej je verjetno, da so zaznamenovali reči z besedami okusa in ne s pomeni za zunanje lice. In kdo bi smel temu ugovarjati prav z ozirom na vodo? — Iz vsega tega posnamemo, kako je narejen most od fiziologije do svetovne zgodovine, od kemije do jezikoslovja in kako posveti baš prirodoslovje v popolnoma tuja področja.

K—s.

KOPRA — KOKOSOV OREH.

»Kalapa« se imenuje v malajskem jeziku kokosova palma. Holandci so napravili iz te besede »Klapperboom« (klopotajoče drevo in menda odtod izvira beseda *kopra* (Coprah). Natančnih podatkov pa nimamo o tej besedi, dasi je na stotine in tisoče Evropecev, ki se vse življenje bavijo s kopro. Pri besedi *kopra* brž uganemo, da ima opravka s kokosovimi orehi. Zares: *kopra* je zrelo, vseh vlakenc očiščeno jedro tega oreha, ki ga sušijo na solncu, dokler se njegova belina ne opali. Iz teh izsušenih kokosovih jedrc izžemajo olje, kar je lahko, saj je v njih 50 do 60 odstotkov maščobe. Seveda bi bilo najbolje, da bi koj ondi na mestu predelali ta dragoceni rastlinski proizvod. A ondi, koder rastejo kokosove palme, ni ne tvornic ne izvežbanih delavcev in ne vseh onih priprav, s katerimi bi mogli sirovo snov spremeniti v porabno blago. Radi tropične vročine pa tudi ne bi bilo dobro, da bi spravljali izdelke, kakršni so palmin, palmona, margarin, ceres in drugi, na dolgo pot v Evropo. Razen tega bi morali odstraniti razna milnata olja, ki jih

dobivajo iz druge koprine preše, in pa razna oljnata in beljakovinasta vlakna, iz katerih napravljajo umetna krmila. Izkratka — radi raznih tisočerihih oblik, s kakršnimi se okorišča Evropec pri kokosovem orehu, je najbolje, da ga izvažajo v obliki praženih jedrc. Če primerjamo zemljine, vidimo, da potrebuje Evropa, ki je razmeroma majhna, največ proizvodov iz kopre. Saj meri Evropa le 10,776.000 kvadratnih kilometrov pa ima 463,951.000 prebivalcev. Njena zemlja je skoro do skrajnosti izrabljena in rodovitnost radi gorovja in podnebja zelo omejena, tako da skromno uspevajo razne koristne rastline, kakor žito, sočivje, sadje i. dr. Oljnatih rastlin (lanu, konoplje, buč) prideluje Evropa silno malo. Ker pa je maščoba za prehrano nujno potrebna, si mora Evropa pridobivati maščobo od živali in je zato živinoreja tako razvita. (Kaj vse lahko povzroči pomanjkanje toščice, glej Mladiko št. XI, str. 418.) Toda živalska maščoba je zadoščala Evropi dotlej, dokler se ni razvila industrija in so narasla mesta do ogromnosti. Danes evropskega prebivalstva ni več mogoče prehraniti samo z živalsko maščobo, zlasti tam ne, kjer je ozemlje zelo gosto poseljeno. Iz tega je razvidno, kolikega pomena je kokosov oreh zaradi maščobe za Evropo. Ali je kje kaka statistika, ki bi pokazala, koliko ljudi se preživlja z margarinom in palmovimi maščobami? Vemo, da jih uporablja velika množina evropskega prebivalstva. Še točneje vemo, da se take rekoč vsa Evropa umiva s kokosovim oljem, saj vsebuje sleherno milo, od najnavadnejšega mandeljevega, glicerinovega in navadnega pralnega mila pa do najdražjega, maščobo iz kopre. Evropa nima svojih lastnih maščob in oljnatih snovi, ki bi jih smela potratiti za milo svojega milijonskega prebivalstva, ker ima teh snovi še za prehrano premalo. Brez dvoma bi bili Evropecji najbolj umazani in nečedni, če ne bi tam v dalji (na Malajskih otokih, v Indiji, Braziliji itd.) uspevali kokosovi gozdovi, ki nam dajejo potrebnih maščob. Po vsem tem smo spoznali, kaj pomeni kopra za nas in kako nas mora zanimati ne samo to, kako je razširjena, temveč tudi to, da se nam ohrani njen uvoz.

Francosko pristanišče Marseille je največje tržišče za kopro. Tu sem jo pripeljejo ladje po 20 do 60 dnevni vožnji. V času od jeseni 1926 do spomladi 1927 so prodajali v Marseilleu 1000 kg kopre za 3000 do 4500 frankov. Pred vojno je stala ista množina le 200 frankov. A reči moramo, da se bliža »kriza« kopre, zakaj Evropa potrebuje preveč maščobe. Pred letom 1914 so izdelovali iz kopre le milo in umetna krmila. Ker so bili v dobi vojne vsi narodi izčrpani in so uničili veliko glav živine, so se po vojni naučili nadomeščati prejšnje izvore za maščobo s proizvodi iz kopre. Tako se je kopra brž podražila — in se še zmeraj dalje draži. Mimo tega so spoznali, da je navzlic visokim cenam maščoba kopre vendarle cenejša, kot so domači maščobni pridelki. Zato je uvoz kopre še večji, je njen pomen še važnejši za nas in so cene zmeraj večje. — Morda bi utegnili za to živilo vendarle določiti kako stalno, zmerno ceno, če ne bi bilo nečesa zelo važnega: da namreč kokosova palma ne uspeva brez človeške pomoči. Čeprav je med otočjem Fidži in Maquesas veliko kokosovih gozdov, v katerih zrastejo palme kar iz orehov, ki jih naplavi morje, vendar je še več takih pokrajin, kjer rastejo te palme prav na redko in ni ondi nobenih človeških naselbin. Evropske ladje se pa bojé pristati na teh krajih, kjer je ozemlje iz samih koralnih sestavin. Ob obali Nove Kaledonije je vse polno

razbitih ladij in je dohod v pristanišče mesta Papeete, edinega mesta na otoku Tahiti, tako polno koralnih čeri, da je velikim ladjam nemogoče ondi pristati. Divje rastočih kokosovih palm torej ni moči uvaževati in pridejo v poštev le nasadi (plantaže) Evropecev in deloma tudi domačinov. Teh nasadov je ogromno število. Otok Ceylon sam ima čez 50 milijonov kokosovih palm. Otočja Lakadivi in Maledivi, ki obdajata otok Ceylon, jih imata pa tudi toliko. Kokosove palme rastejo tudi še na otokih krog Sundskih otokov in Malake, dalje na obalah južne Kitajske, Filipinov, v srednji Ameriki in na Antilih. Vendar je poglavitna domovina te palme Nova Kaledonija. Tu je manj nasadov (plantaž) Evropecev, pač pa se bavijo z njimi Melanezijci in Polinezijci, ki gojijo kokosove palme že od pradavnih časov in dobivajo iz njih orehov svojo edino pitno tekočino. Seveda se preživljajo tudi z jedrom oreha, a poglavitna je le zelo okusna, napol močna voda nezrelega oreha (v enem orehu jo je skoraj pol litra). Od teh »k a n a k o v« (kakor jim pravimo Evropecji s havajsko besedo, ki pomeni »ljudje«) kupujejo prekupčevavci kokosove orehe. Ti kupci se vozijo z majhnimi parniki ali jadrnicami od otoka do otoka. — Ta kupčija je zelo grda. Gre namreč za to, da kupec domačina prav nesramno oslepari. Če si hoče trgovec prislužiti na leto 3 do 4 ali do 10 tisoč frankov, mora z vsemi sredstvi oslepariti poglavarja teh ljudi za blago. Navadno »plačujejo« z žganjem, tobakom in strelivom. Kupci pa tožijo radi slabe kupčije, če dajo prgišče tobaka za en ali dva ducata orehov. Vsi ti kupci so »temni elementi«, časih pobegli mornarji, poslopači in tudi zločinci. Marsikdo obogači, a teh je le malo. Največ jih čez nekaj let umrje za mrzlico, ali jih pa pobijejo kanaki, ko spoznajo sleparijo, ali zato, da bi spet enkrat zaužili človeško meso iz svojih lepo okrašenih skled. Zares, našemu lepemu, dišečemu in tako ljubko zavitemu toaletnemu milu pač ni videti, da ima tako temno, turobno in časih krvavo preteklost za seboj!

Mali prekupčevavec, »branjevec s kopro«, proda orehe večjemu kupcu ali pa kar veletrgovcem in je tako izvršil svojo nalogo. Potem pride na vrsto pošiljatev v Evropo. Pošiljatev obsega na milijone orehov, torej pridelek z več otokov skupaj. Kokosova palma rodi šele po štirih letih in napravi v 365 dneh 20 ali največ 100 orehov. Eno celo leto potrebuje oreh, da dozori popolnoma, pri tem jih pa dosti oklatijo in še nezrele izpijejo. Iz tega razvidimo, da je trgovina s kokosovimi orehi precej »opotečna«. Domačinov ne morejo trajno »vleči za nos« in jih plačevali z žganjem, tobakom in strelivom. Kmalu spoznajo, da je taka cena le sleparija. V to jim pomagajo tudi kolonijske države, ki vabijo kanake, naj pridejo s svojih divjih naselbin v stalne domove in bivališča. Časih jih s silo priženejo v svoje nasade, da ondi opravljajo tisto delo, katerega Evropecji radi podnebja ne zmorejo. Take »kazenske pohode« v zvezi z našo obleko, ki je divjaki niso vajeni in dobijo jetiko, dalje alkohol, tobak in gobavost pa zmanjšujejo število domačinov tako zelo, da je človeka kar groza slišati o tem. V dobi malo let je padlo število domačinov za 30, 40, 60 odstotkov. Za zdaj je to Evropcem všeč, ker so tako rešeni nevarnosti, katere jim preli od sovražnih domačinov-divjakov, ki so večkrat celó pravi ljudožrci-kanibali. Vendar bi Evropi koristilo, če bi preprečevala izumiranje domačinov — ne glede na to, da je nečloveško goniti ljudi v smrt —, ker je ne bo nihče tako poceni zalagal s sirovinami in so evropski delavci vse dražji in imajo večje zahteve,

domačini pa skoraj nobenih. Izumiranje domačinov in to, da kokosova palma razmeroma slabo obrodi, resno ogroža preskrbo Evrope z maščobami. K tema dvema nevarnostima pa spada še tretja: kokosova palma sama je začela na več otokih hirati! Neka skrivna bolezen, ki je nihče ne pozna, jo razjeda, da se kar vidno suši. Ta bolezen je sicer še malo razširjena; a kdo more jamčiti, da se ne bo razpasla v nekaj letih in se bo tako zgodilo s kokosovimi palmami, kakor z ogromnimi kavovčevimi nasadi na otoku Ceylon, kjer je majhna glivica (*Hemileia*) na milje daleč pokrila liste kavovca z belo plesnobo in uničila vse nasade, da so jih morali povsem prenoviti! Čudovito se družijo najbolj nasprotnoče se stvari druga z drugo! Južno nebo, lesketajoče se v krasni sinji barvi, in kokosovi gozdovi, ki se pozibavajo v zlatozelenih odsevih, so v najtesnejši zvezi z meglenimi, vlažnimi evropskimi tvornišskimi predmestji, z njih bledoličnimi otroki in nezadovoljnimi ženami. Za hrblom krivičnega postopanja z divjimi narodi se dviga blede obličje bedne Evrope. Rastlina, zlato, življenje človeka, narava, civilizacija, koče pragozdov in dimniki tovarn se prepletajo drug z drugim in dokazujejo, kako je vendarle vse človeštvo ena sama velika družina, ki se pa začne rušiti, čim se pregrešimo zoper njeno skrivnostno zvezo. Ne vemo, ali bo nečloveško ravnanje z ljudmi, ki obirajo kokosovo palmo, ta plemena uničilo, ne vemo, ali bo palmo ujedla bolezen, to pa vemo, da bi Evropa zaenkrat brez te rastlinske maščobe ne mogla živeti.

NOVE KNJIGE.

Rider Haggard: **Kleopatra**. Prevel Jos. Poljanec. Založila Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1928. Strani 284. Cena 28 Din, v celo platno vezani knjigi 40 Din. → Kot 28. zvezek Ljudske knjižnice je izšla ta »zgodba o kraljevskem Egipčanu Harmakisu, njegovem padcu in maščevanju, kakor jo je bil sam napisal«. Vodi nas v čase, ko se je starodavni Egipt poslednjič skušal upreti usodi, ki je deželo faraonov izročila tujčevemu jarmu. Opisuje življensko zgodbo poslednje Ptolomejčanke, kraljice Kleopatre, njeno slavo in padec, ki ga povzročila maščevanje egipčanskega svečenika in potomca faraonov Harmakisa, ki zapeljan in prevarjen od kraljice izda svojo deželo, svoje poslanstvo in egipčanske bogove. Povest je pisana zanimivo, nas na nevsiljiv način uvaja v versko in modroslovsko življenje starih Egipčanov in dobro riše kulturne razmere in značaje nastopajočih, izmed katerih je več zgodovinskih oseb. Haggard, ki ga že poznamo po njegovih povestih »Jutranja zvezda«, »Hči cesarja Montezume« in drugih, se bo tudi s tem delom priljubil bralcem. — Dvoje bi pa pripomnil ob tem prevodu: Kaj res tako močno založništvo, kot je »Jugoslovanska knjigarna«, še vedno ne more uvideti potrebe, da bi nastavila zmožnega jezikovnega korektorja, ki bi vsaj tako povrhu pregledal, opilil, očedil in izgledil vsa njena knjižna izdanja? Mar ni jezikovna snažnost prav tako važna (če ni še bolj), kot je recimo čist stavek in čitljiv tisk? Ta prevod bi na premnogih mestih potreboval pile, ki bi ostrugala trdote, izravnala okornosti, nerodno izražanje. A drugo: Slovenci ne tiskamo knjig — pa če so še manj važne — le za dvoje, troje let. Zato ne razumem, zakaj se tiska baš Ljudska knjižnica na tako slabem papirju. K. D.

Anton Leskovec: **Dva bregova**. Drama iz življenja beračev v treh dejanjih. Založila Tiskovna zadruga. Ljubljana, 1928. Str. 80. Cena 24 Din. — Ne navaden in odrsko skoro popolnoma neizrabljen je svet, ki ga odkriva v »Dveh bregovih« talenirani dramski pisatelj Leskovec. Prav za prav sta to dva sveta — to stran beraški zagonetni in nepoznani svet, in tam, na onem bregu svet vseh ostalih ljudi, ljudi, ki imajo denar in ki vladajo in ravnaajo v življenju. Med tema večno si sovražnima bregovima teče globoka in deroča reka, ki vodi le most preko nje, da ljudje s tega brega morejo za hip na onega. Le za hip, po poslih samó, sicer se vsak vrača čimprej nazaj na svojo stran. Iz ljubezenskih vezi, ki zvežejo Rono, čudni cvet beraškega brega, in Krištofa Bogataja, ki se je pogospodil in odšel onstran mosta, se razvije tragični zaplet, ki konča z nasilno smrtjo Krištofa. Beraška postava je taka, da kdor je s tega brega, ne hodi na nasprotnega. Med obema bregovima ni miru in sprave in je nikoli ne bo. »Kdor bi hotel storiti drugače, je Judež in bo obešen,« pravi beraški cesar Macafur. — To svojevrstno Leskovčevo odrsko delo, ki pri nas po zasnovi nima para, je doseglo pri vpriporitvah na ljubljanskem in mariborskem gledališču mogočen uspeh. Že samo neobičajno resnobno družabno ozadje drame in pa sami značaji sodelujočih, ki sicer niso povsod čisto dosledno in jasno izvedeni, nudijo režiserju in igralcem dovolj prilike, da pokažejo svoje zmožnosti in vrline dela samega. Za večje odre in slovstveno bolj izobrazeno zrelo občinstvo je igra zelo priporočljiva. — Drama je izšla kot 20. zvezek zbirke gledaliških iger »Oder« in spada brez dvoma med najboljša slovenska dramska dela zadnjih let. C. A.

Franjo Kolenc: **A njega ni...** Povest iz svetovne vojne. Samozaložba. V Mariboru, 1929. Cena broš. izv. Din 15.—, vez. Din 21.—.

Povest iz svetovne vojne: predmet, ki ga je bodisi dobro bodisi slabo obdelalo že mnogo pisateljev. Osnuitek »A njega ni...« je preprost: Kozarjeva hiša iz Slamne vasi je dala že dvoje sinov v vojno; oba sta padla v Karpatih. Pride še tretji, najmlajši, na vrsto — Štefan — in o njem govori povest: slovo od doma, sirovost častnikov, bojno polje — grmenje topov — smrt. Doma žalost, mati umrje, Štefanova sestra Anica obupuje, na smrt je žalostna tudi Štefanova nevesta Minka. Štefan sluti, da bo žrtev vojne. Zares pade. Doma trojni obup. — Vse resnično, rekli bi doživeto. A eno manjka: snov ni umetniško podana, je le opisana, deloma predolgovezno, deloma nápak umevano. Tudi jezikovna plat je šibka. V svetovni književnosti imamo mnogo teh vojnih povesti. Pa komaj dve, tri so res užgale. Treba je čudovite mojstrije, duhovitih domislic in — ideje, velike misli, ki je sol vse povesti. Če tega ni, povest ne užge in ne zgrabi.

A. Auffray: **Vzgojna metoda bl. Janeza Bosca**. Po francoskem priredil prof. Ant. Logar. Izdali in založili Salezijanci. V Ljubljani, 1929. Str. 125. Cena 16 Din. — Blaženi Janez Bosco, ki je bil letos prištel blaženim, je tudi Slovincem dobro znan, saj so njegova vzgojevališča, domovi salezijancev, razširjeni tudi po Sloveniji. Z oskrbovanjem in nego zlasti take deške mladine, ki so jim domovi odtujeni bodisi po krivdi staršev ali njih samih, so salezijanci neizmerno koristili in še koristijo človeštvu. Da pa morejo sinovi velikega Don Bosca tako uspešno delovati med mladino, izvira iz vzgojnega načina tega svetega moža.

Pričujoča knjiga obravnava ta vzgojna načela, ki temeljijo predvsem na ljubezni do Boga in ljubezni do mladine. Ta vzgoja je zgrajena na podlagi svetopisemskih besed, njen izvor je Učenik vseh učencov sam. Navzlic temu — in tudi prav zato — je pa Don Boscova vzgoja kar najmodernejša. Predvsem poudarja gojenčevo prostost in veselje, radost srca. Vzgojitelj bodi oče, ne strašilo s palico v roki. Ljubezen bodi tisto, ki veže vzgojitelja z gojenci, vzgojitelj delaj z ljubeznijo in gojenec slušaj, delaj iz ljubezni do učitelja. Da je taka vzgoja prava, so dokaz veliki uspehi take vzgoje; in da je moderna, vidimo, ko obravnavajo sodobni vzgojeslovci vzgojo prav tako, kakršno si je zamislil po zgledu Učenika bl. Janez Bosco sam. Knjigo priporočamo vsem vzgojiteljem in staršem v pouk. Km.

France Bevk: **V zablodah.** Roman. Izdala in založila Slovenska Matica. Knezove knjižnice XXIII. zv. V Ljubljani, 1929. Str. 223. — Hilda, žena in mati dveh otrok, po duši in značaju pocestnica; Katnik, njen mož, vajen razsipnega življenja, obožuje svojo ženo in po tihem želi, da bi mu bila Hilda res žena, mali otrokoma, svečenica doma. Hilda sovraži materinstvo, želi biti od vsega sveta oboževana, vedno lepa. Zaljubi se v Katnikovega prijatelja Develaka — in on vanjo —: greh in zakonolomstvo. Ko Katnika doleti še revizija blagajne, ki jo je on radi izdatkov za sijajen dom in Hildo izpraznil, in ko zaloti ženo v pregrehi — se ustrelí. To so glavne osebe tega romana. Nastopijo še: Pavla, pisarka pri Katniku, željna moža in doma; Možina, sanjač, iskaje utehe in razumevanja pri pocestnicah; Dorčič, cinik, vzburljivo družbo s svojimi pikrimi opazkami in jedkimi razmotrivanji — in Hildina sestra z možem ter očetom. Žalostna družba tega prežalostnega romana — prežalostnega zato, ker je verna slika današnjih razmer, fotografija narobe-junakov te dobe, ki ji je uživanje vse, duša, Bog — nič. Pisatelj je ognjevito popisal dogodke, beseda vleče prav do konca. Golo so podani goli dogodki — vse je še več ko naturalistično. Najvišjih čustev je zmožna le resnična pocestnica Matilda — ta je najbolj človek. Saj je možna taka sirota, toda izjema je. Roman je čtivo le za zrele ljudi, ki gredo hladno preko zablod v romanu pa z žalostjo gledajo zablode sodobnega takega sveta. Km.

NAŠE SLIKE.

Murillo: **Važno opravilo.** Prizor, ki ga nam predstavlja ta slika, je vsakomur jasen na prvi pogled. Starka, morda babica, išče uši po razkuštrani grivi svojega vnučka, ki draži psa s kruhom v svoji levici. Stara je vsa zatopljena v važno opravilo: preslico je odložila in skrbno pregleduje, kje je kaj »divjačine«. Dogodek se odigrava v nekaki temačni izbi ali kuhinji, morda pred ognjiščem. Fantič je tega opravka očitno že navajen, saj se za skrbno babico niti ne zmeni. Vsa njegova pozornost velja psičku, ki se zaganja vanj. — Slikar te preproste, prav malo okusne idile je véliki mojster Murillo. Da bomo našo sliko prav umeli, si moramo dvoje poklicati v spomin: da je Murillo Španec, južnjak, in da je v bistvu naturalist. Poznamo dolgo vrsto nabožnih del njegovega čopiča, različne Madone (n. pr. slovitó »Brezmadežno« iz Prada, ki je tudi po slovenskih domovih razširjena v tisočeri reprodukcijah), nešteto svetniških podob, osobito sv. Frančiška in sv. Antona, poznamo pa prav tako skoro nepregledno množino podob, ki nam kažejo vsakdanje prizore iz življenja njegovih someščanov. To so vtisi s sevilskih ulic, preproste scene, kjer nam kaže vso prirodnost početja pobalinov s ceste in meščanov in ki pričajo o tesnem stiku umelnikovega doživljanja z življenjem in bitjem rodnega mesta. Iz vseh razvojnih dob Murilla so se nam ohranile te žanrske slike, kjer umetnik z ljubeznivim humorjem pod verno življenskim videzom umé tudi nelepo vsakdanjost, da, skoraj odurnost, poslati z umetnostnim posplošenjem in povzdignjenjem do večne brezčasne in brezkrayne lepote. Pod smehljajočim se naturalističnim površjem skrite visoke umetnostne pomembnosti skoro ne opaziš. — Bartolomé Est. Murillo je bil rojen v Sevili l. 1617 od siromašnih staršev in zgodaj osirotel. Njegovo delo je ogromno: saj je ohranjenih do 500 slik. V cerkvenem in nabožnem slikarstvu sploh je dosegel eno prvih mest nele v španskem, temveč tudi v svetovnem slikarstvu. Deloval je nad 35 let in l. 1682 je umrl sredi dela: pripovedujejo, da je padel z odra, ko je slikal v kapucinski cerkvi v Cadizu. — O priliki o njem kaj več.

Ferdinand Waldmüller: **Na samostanski porti.** V prvi letošnji številki je Mladika priobčila »Na Miklavževo jutro«, sliko istega umetnika. Kakor ta, je tudi današnja značilno delo tega ljubeznivega slikarja, ki zna iz prizora, ki sam po sebi ni baš vesel, ustvariti podobo, katero vso preveva radost nad življenjem in neka dobrohotnost in prisrčnost, kakršne ne najdemo pri mnogih drugih, tudi večjih umetnikih. Njegov preprosto človečanski odnošaj do sveta in ljudi in vsega njihovega početja daje Waldmüllerjevim kompozicijam čustveno prepričevalnost, ki osvaja srca gledalcev. — »Na samostanski porti« je prizor, kot ga moremo videti tudi danes še vsak dan, prav kakor pred približno sto leti, ko je bila ta podoba naslikana. Dobrohotni samostanski očetje delé revežem na porti kosilo. Vse polno jih je prišlo: največ seveda otrok vsake starosti, od neboljlenčka v materinem naročju, pa do paglavcev, ki z vidno slastjo povživajo podarjeno hrano. Dekletce vodi starčka, mlada mati hvaležno prejema iz redovnikovih rok lonec tople juhe. Skupina dečakov se na stopnicah drenja okoli lonca, in še malo, pa se bodo stepli za božji dar. Vsa skupina je veselo razgibana, detajli so točno in vsak posebe značilno obdelani, vendar slika tudi kot celota učinkuje izredno skladno in enotno. Spada med najboljša žanrska dela Waldmüllerja, tega ljubeznivega in dobrodušnega umetnika, ki je — kot le redko kdo drugi — umel podati dušo zadovoljnega in mirnega življenja pred približno enim stoletjem. O umetniku samem smo nekaj življenjepisnih podatkov priobčili že v januarski številki.

Frans Snyders: **Napad na neresca.** Naša slika je prav značilna za flamsko živalsko slikarstvo v baročni dobi. Napeti prizor je podan nad vse živo in krepko. Levinja se je pognala divjemu merjascu na hrbel in mu skuša pregrizniti filnik. Divji izraz v njenih, izpod namršene kože na čelu sevajočih očeh je prifiran skoro do grotesknosti. Prav dobro je izražen tudi onemogli srd merjasca, ki že čuti svoj bližnji pogin in se zaman trudi otresti se zmagovalke. Odprti rilec kaže, da trpi merjasec hude bolečine. — Zalet levinje in njeno napeto mišičevje priča o silni moči živali. Glava sama je morda nekam preveč človeški izdelana.

Slikarju je šlo predvsem, da podá lepo in prepričevalno oblikovan prizor, za prirodno ločnost mu ni bilo. Zato je morda tudi telo levinje v mnogem manj pravilno podano. Trenutek borbe na življenje in smrt je pa res prepričevalno, mogočno upodobljen. — Snyder je bil rojen l. 1579 v Anversu (Antwerpen) v Belgiji in tam umrl l. 1657. Bil je čislani slikar, ki je z veliko prirodno živahnostjo in s silnim znanjem slikal živalske in lovske prizore, pa bilke in slične razgibane dogodke. V teh njegovih živalskih scenah je opaziti velik vpliv vélikega vzornika in učitelja Rubensa.

Sveli Francišek. Po načrtih arhitekta Ivana Vurnika, univ. profesorja v Ljubljani, so bile postavljene lani nove orgle v župni cerkvi v Domžalah. Orgle so v kras cerkvi in vzor za druge cerkvene oskrbnike in ključarje. Orgelsko omaro je po celotni idejni zasnovi prof. Vurnika okrasil z lesenimi reliefi akad. kipar Francé Kralj. Upodobil je Ubožca Asiškega, kako pridiga vsemu stvarstvu in vsemu ustvarjenemu: ribam in pticam in četveronožcem, pa braču solncu in vinski trti. Delo je prav izredno posrečen dokaz velikih umetniških kvalitét Franceta Kralja, ki je s temi plastikami dokazal veliko sposobnost, resnično se vživeti v religiozni motiv, katerega mu je bilo upodobiti. — Tudi ta primer, nove orgle v Domžalah, nam jasno dokazuje, da se pri nas Slovencih poraja prava domača in resnična cerkvena umetnost, ki ji s časom ne bo težko izpodrinili iz naših cerkva lovarniško cenene, a umetnostno brezvredne, celo škodljive robe.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Afanas Grigorjev. Navdušeno in razgibano govorenje pa še ni pesem. Tudi krik, pa naj bo še tako bridko doživet (saj sicer ni krik ni), še ni takoj lep krik. Tudi neposredni izraz duše mora biti petje, če hoče biti lep. Premalo lepote je v tvoji »Izgubljeni pomladi«, a preveč, oprostí, kričanja:

Tla postajajo svetla, svet plava
v luninih žarkih,
v bridkih spominih moja rana
mladost vstaja —
v misličnem zraku je vonj cvetk.
Radosí Plamen! Rdeča sreča!
Tla se votlijo, žarki vsesavajo se v zemljo,
pesem bledih jelk
plava v modrem ozračju.

Pravi pesnik piše kratko, jedrnató, širokoveznosti in nekritično zapisanih izrazov se pa varuje. Pri tebi, žal, tega pogrešamo.

Še to naj dodam. Zmotil si se, ker smatraš močno in zanešeno opisovanje za pesniško dinamiko. Je pesem moč in nošranja razgibanost, a to še ni dovolj. Tudi to dušno valovanje mora biti ritmično, ubrano, če hoče biti lepo. Žal, pri tebi tega ne najdem. Tudi jezika in sloga še nimaš. Poglej:

Roke črné, roke rdečé,
so polne in srage jim lezejo po telesu,
duša je femna, obraz koš v krvi
jim od saj, od saj skelečih črni.

Nak, tako ne pojde. Nisi še doživel, kaj je prav za prav lepota.

Nikolajev. Preveč neizrazitih verzov! Podobno velja zate kakor za pravkar imenovanega.

Ze nagiba se solnce k zaónu
in ne dolgo potem pa bo noč...
Delavne ženice,
se k zemlji sklanjaje,
hitijo z delom,
da bi zemlja tem raje
rodila jim sad.

Vidiš, to ni pesniški jezik. Ta se razlikuje od proze. Ni opis, ampak petje, zvenenje. V pesmi mora imeti vsaka beseda zvok in čustveno vsebino. Za to pa je treba čula in šole — pesniškega posluha, če hočeš. Tudi motive preveč vsakdanje golo poveš. Morda drugič kaj bolje.

Nadjuškin. Ni še mogoče reči, kako bo. Je to literatura, je literarni motiv in izraz, a vtisk imam, da je večina teh pesmi nastala bolj iz načitanosti kakor iz izvirne pesniške sile. Kako bo tedaj, ko se čustvo umiri, je še vprašanje. Rime niso čiste. »Vizija o življenju« pa ni, zlasti v drugi kitici je iztirjena:

Okoli mene v besnih, zamočanih spiralah
vse kakor roji malih, zlobnih zmajev.
In jaz sem nemočen do plesa teh bitij. (!)
Ah, moja pot, moja sreča — vse igra slučajev...

Podobno »Jesenske slutnje«:

Poletje, cvetje, petje,
idil večernih vzdihljajev zavzetje,
ah, vse
koš sen ljubavnih nad je že pri kraju...

Nezabna slika v duši
v jesenskih meglah tiho se razblinja
koš da bi gledal morje v vlakú, ki odhaja v dalje. (!)

Poskusite še dalje, a prav nič se ne silite! Čas vse razmoča.

Veko. Imate lahko to izraza in vedrost misli. Da, žal, preveč hodite po starih kolovozih:

Pozabljeni.

Izpod gore voda teče,	o ljubezni tvoji vroči,
voda teče, pa mi reče:	o bolesti tvoji žgoči,
»Tamkaj gori na planini	mimo valčki mi tečejo,
zakopani so spomini	valčki moji jih perejo.

Dekle tvoja je nezvesta,
ki postala je nevesta,
za gorami jih pustila
in s pozabljenjem zakrila.«

Premalo je novih lepótnih mikov v tem starem motivu, da bi nas prijelo. V pesmi »Petek« so petkovi zvonovi le slučajno, ne pa nošranje, po simboliki ali kakorkoli zvezani s čudnim srečanjem njega z njo:

Petek bil je oni dan,	In tedaj, še veš, kako
srečala sva se na stezi,	je v zvoniku ura bila,
ti na eno, jaz na drugo	tri udarce sem naštel,
gledala sva v svojo stran.	k tlom oči si povesila.

Splavala tedaj na vas
pesem petkovih zvonov je,
ti ročice si sklenila,
pa pokrižal sem se jaz.

Želel bi, da bi bilo to nasprotje bolj izrabljeno. Zdaj pesem ni izdelana, ni dovršena; motiv ni izčrpan. — Ohranite si to vedro zdravje in pesem prepustite časovnemu razvoju samemu!

Prihodnje leto pomenki ne bodo več redno prihajali. Kdor hoče kažipota, naj prebira stare, saj smo o vseh glavnih stvareh govorili. Celo ponavljati je bilo treba skoro vsakemu posebej iste pesniške zakone. Poglavitna pa ostane vedno le samoizobrazba. Kdor je poklican, bo živel, kdor ni bil maziljen za pesnika, bo umrl, pa naj bi bral vsak dan najboljše svete. Tudi imamo dovolj pesniških razsodišč, da bo vsak prišel do svoje podobe, če bo hotel. Pomenki hočejo odslej postati priložnostni, prišli bodo po potrebi, drugi pa dobé pismeni odgovor, kadar bodo njihovi pesniški poskusi kaj obetali.

Mislím, da so pomenki svoj namen izpolnjevali. Marsikdo je zvedel resnico, čeprav je bila včasih zanj bridka. Saj pa mora tako biti, ker resnica nas osvobodi. Pomenkar spoznava, da je naš pesniški in pisateljski naraščaj malenkosten. Veruje pa tudi, da v tišini že zori nov rod, preroben, ves nov. Vsi pa, ki danes lomíte duševni kruh našemu narodu, mislite na svojo odgovornost pred prihajajočim, katerim morate biti za Janca Krstnika: pripravljavci, ki vršé svoje časovno poslanstvo, čeprav morajo po zakonu kulturnega valovanja vršiti službo pojemajočega. Vezni člani so istotako važni, čeprav niso na prvem mestu. Naše upanje je veliko.

OBISK V MRTVEM MESTU BODIE.

Pozorišče ameriške pravljice, resničnost opisal

J. A. MACPHERSON.

»Meni se zdi, Joe, da so strahovi vaše mesto strahov odčarali«, je zaklicala miss Vincent mojemu prijatelju Gibbu. »Že šest ur jezdimo skozi ta dolgočasni gozd, pa nisem odkrila še nič pošastnega razen teh grozljivih komarjev, ki bodo Lizy in mene spravile še ob pamet.« Iris je rjavo kobilo, ki jo je jahala, pomirljivo potrepala po vratu. »Le potrpi, živalca, kmalu bo ta zlata pot pri kraju.«

Nestrpnost gospodične Vincent ni bila neupravičena. Pred šestimi urami smo v Bridgeportu, kjer se je avtomobilska cesta slednjič izgubila v goščavju, zajahali konje, zdaj pa se je že nagibal dan in o našem cilju, o mestu Bodie, še zmerom ni bilo nič videti. Prišli smo od vzhoda in popasli vse znamenitosti Južne Kalifornije in hoteli prav za prav že nazaj v Filadelfijo, da nam ni neki star draguljar, pri katerem si je dala Iris znova nanizati svoje bisere, začel pripovedovati o tem pošastnem mestu Bodie. »Najzanimivejše gnezdo v celi Kaliforniji. Pred petdesetimi leti je živel v njem skoraj trideset tisoč ljudi, zdaj pa je popolnoma izumrlo, ker so se zlatokopi izselili drugam. Dustili so vse, kakor je bilo, in jo pobrisali, ker so bile žile v gorah izčrpane. Zanimiv kraj, ampak proketo skrivnosten.«

Skrivnost — to je bilo za Iris. In morala je spoznati zakleto mesto. Zato smo po najslabših cestah Unije izvozili pol tucata pnevmatik in zdaj jahaje mučili najeta kljuseta, ki so se pri vsakem koraku spotikala in trudoma prodirala skozi gosto podraščino.

Joe se je ustavil in se ubijal s kompasom in zemljevidom. »Nikar se ne delaj, kakor bi vedel, kje smo«, je rekla Iris. Ona je umela tako zaničljivo govoriti o zmognostih Joea kot vodnika patrole, kajti bila je z njim pol leta zaročena.

»Smo že tam«, je odgovoril Joe in zgenil zemljevid.

»Kje smo?«

»V Bodie.«

Joe je imel prav. Ko smo se prerinili skozi zadnje trnovje, je stalo mesto pred nami. Gozd ga je obkoljeval kakor s steno, ki je ni predirala nobena cesta, in takoj nato se je začela glavna cesta stare zlatokopske nasebine. Prava cesta z ličnimi hišami na obeh straneh, po večini z malimi predzidki, h katerim je držalo po nekaj stopnic — udobna bivališča premožnih družin; nato zopet hiše z izveski. John Barker se je imenoval brivec, Fryman kovač, Maxfield drogist, in mnogo, izredno mnogo »saloonov*«. Čedno mesto, čudno je bilo samo, da ni bilo nikjer nobenega človeka, da ni lajal noben pes, da ni tekla nobena kokoš čez cesto. Nič se ni genilo za okni in dim se ni valil iz dimnikov. Videti je bilo, kakor da v Bodie vse spi svoje nedeljsko popoldansko spanje, toda bil je četrtek in ob sedmih zvečer.

»Smešno«, je rekel Joe.

»Jako smešno«, je rekla Iris.

Naši konji so capljali in se niso dali z nobeno stvarjo izpodbuditi k hitrejši hoji. Neskončno se je vlekla tiha cesta; jahali smo tesno skupaj in nismo govorili nič. Neka nedoločna tesnoba nas je stiskala okoli srca in nikomur izmed nas se ni dalo, da bi razjahal in potrkal na katero izmed mnogih oken in vrat. Čez dobro četrť ure se je cesta razširila v širok trg; tu je stala cerkev, poštno poslopje, hiši policije in mestne uprave. Ko smo se ustavili, je bilo tako tiho, da se je razločno slišalo, kako je Iris, to razposajeno in nespoštljivo dedke iz Filadelfije, vzdihnilo. Mislím, da je še nihče izmed nas ni slišal vzdihovati.

Tako smo nekaj časa čakali, ne da bi vedeli, na kaj. Nato smo čuli, kako so neka vrata rjasto zaškripala, koraki so tavalí po kamenitih stopnicah in izza cerkve je stopil star mož na trg. Razoglav in v široki sivi, staromodni obleki je šel proti nam. Na njegovem obrazu ni bilo niti najmanjšega začudenja, ko nas je zagledal. »Halo!« je zaklical Joe dosti bolj na glas, nego je bilo treba, »kam bi lahko tukaj konje postavili?«

Starec je z roko nalahko zamahnil, pokazaje s tem ves trg: »Kamor izvolite.«

Zlezli smo iz sedel in privezali konje za vajeti na cerkveno ograjo, ne da bi se bilo najmanj baťi, da nam uidejo. V tem je stopil mož prav k nam in videli smo, da so se njegove oči svetile popolnoma vodeno sinje, da je bil gladko obrít in da so bili njegovi beli in dolgi lasje skrbno in čedno nazaj počesani. Joe je imenoval naša imena in mu povedal, da smo prišli iz Bridgeporta, da si ogledamo mesto in da bi tu radi prenočili.

»Sem si mislil«, je odgovoril, »pred dvema letoma sta bila tudi dva gospoda in dve dami tukaj, da bi si ogledali mesto in tu prenočili.«

»In kam ste jih spravili?«

»Ni prišlo do tega. Čez eno uro sta gospoda in dami zopet odjahali.«

»Gotovo niso bili tako trudni kot mi,« je pripomnila Iris, »jaz imam samo eno željo: da se eno uro odpočijem.«

»Na to smo pripravljani.« Spet je napravil starec isto kretnjo z roko, ki je pokazala na ves trg. »Prostih je dosti sob. Kje se hočete odpočiti, miss Vincent?«

* Krčme.

Iris, ki se je sicer jako hitro odločevala, je stala oklevaje, ko ji je bilo ponudeno celo mesto, nato pa se je nekoliko prisiljeno nasmejala: »Zanesem se na Vaš svet.«

Sledili smo možu preko trga. Ta se je pred nekaterimi vrati obočeval, slednjič pa je obstal pred ozko, nizko hišo in je rekel bolj sebi nego nam: »Tukaj pri Fadyenu bo pač najbolje.«

Vstopimo. Predhišne stopnice so zamolklo bobnele pod našimi koraki. Vrata so bila nezaklenjena. Prazen prednji prostor, v katerem je dišalo po prahu, potem prazna soba z zofo na sredi in dva pletena stola, ki sta zapuščena stala ob steni. Joe je odprl obe okni, toda zrak je ostal zatohel in miren. Morda radi tega, ker ni bilo s ceste nobenega glasu noter. Iris je šla dvakrat gori in doli, nato pa je sedla na divan, čigar vzmeti so pod črno prevleko zabrenketale.

»Ali naj gremo?« vprašam jaz.

»Ne, ne. Ostanite; mislim, da ne bom mogla spati. Koliko časa pa je hiša prav za prav že zapuščena?«

»Še ne dolgo,« odgovori stari mož, »kakih petindvajset let.«

Iris je vstala urno, kakor bi jo bilo kaj prestrašilo: »Kam pa so prebivalci šli?«

»Izselili so se, kakor vsi drugi.«

In tako nam je v sobi družine Fadyen, ki je pred četrtsotletjem zapustila svojo hišo, edini stanovalec mesta Bodie pripovedoval zgodovino zlatokopskega mesta. Poznal ga je še v cvetočih letih, ko je bilo gorovje Mons County še bogato zlatonosnega kamnja, ko so se »diggerji*« vsako soboto zabave lačni in viske žejni vračali v naselbino, prenapolnili »saloon« in bare in je vsakdo v mestu, od krčmarjev in igralničarjev do zdravnika, župnika in grobarja, toliko zaslužil, kolikor je hotel. Da so tu pa tam pokali revolverji, da so se noži bliskali in da je kak zlatokop obležal mrtev pred vrati bara, ni pomenilo dosti; ljudje so bili pač vroče krvi in posvetna pravica je bila pri sodniku »linču« prav dobro spravljena; za to pa, kaj bo prišlo potem, si zlatokopi niso belili glav. Nato pa so začele zlate žile v gorah usihati, »diggerji« so se selili dalje na sever in dobri časi v Bodie so bili slednjič pri kraju. Že v prvih mesecih so šli za zlatokopi pošestniki barov, godci in ženske. Kovač, brivec in drogist so še nekaj let vzdržali, potem so pa tudi ti zapustili svoje hiše in poslovalnice in so poskušali na obali ali više v gorah boljše srečo. Ostali so samo starci in so čakali, da jih pobere smrt. »Jaz sem jih pokopal po vrsti in podedoval njihove službe. Zdaj sem poštar, policijski načelnik, poglavar požarne straže in pokopališki čuvaj, vse obenem. Tudi mestni župan sem,« je končal, smeje se, starec.

»Kako je že Vaše ime?« vpraša Joe.

»Imenujem se Jimmy Walker.«

Mi smo se spogledali. »V New Yorku imate slovečega žensva, mr. Walker,« je rekel Joe. »Ga poznate? — On je tudi župan.«

»Ne vem nič o njem. Mogoče je, da je še kak župan z imenom Walker, to ime v državah ni redko.«

Starec je hotel iti, mi smo rinili fik za njim skozi vrata mrte hiše. Dasi nismo bili preveč radovedni, smo ga vendar prosili, naj nas vodi nekoliko po mestu. Voljno in molče nas je spremil po cestah. Stopili smo v neki bar, na čigar stenah so bili prilepljeni lepaki

s pozabljenimi imeni viske, na čigar mizah so stali zaprašeni kozarci; pogledali smo v stanovanjā, v katerih se spalo osamelo pohišstvo, čigar prevoz po slatih potih se najbrže ni izplačal; prišli smo v cerkev, kjer so poleg razne navlake in katranovih sodov ležali še stari molitveniki, in dospeli slednjič na pokopališče. Tukaj med nagnjenimi križi in vgreznjenimi nagrobniki smo mislili vsi eno misel: Kdo bo kdaj pokopal starega moža, zadnjega župana mesta Bodie? A nismo se upali vprašanja izgovoriti.

Molče smo se vrnilo na glavni trg, stopili, ne da bi se bili dogovorili, h konjem in jih odvezali od ograje, kamor smo jih bili prej privezali.

Z nogo že v stremenu je rekel Joe starcu: »Pojahamo rajši že danes v Bridgeport nazaj, mr. Walker.«

»Sem si mislil,« je odgovoril Walker, se vljudno poklonil Iris, šel z drobnimi koraki čez trg ter izginil nekje v senci.

Nočna ježa skozi gozd ni bila tako naporna, kakor smo se bali. Mesec je jasno sijal, naši konji so krepko dirjali in se je zdelo, da sami poznajo pot, ki drži iz mrtvega mesta zlatokopov nazaj v živi svet.

PO OKROGLI ZEMLJI.

Časopisi so krivi! V Kanadi posekajo toliko mehkega lesa, da ga bo v 25 letih zmanjkalo. Trdega lesa je zaenkrat še dosti, mehkega pa meljejo za papir, zlasti časopisni, in tako porabijo mnogo več drevja kakor pa ga morejo znova nasaditi. Treba bo torej iznajti novo snov za papir ali pa časopise omejiti; vprašanje pa je, katera teh dveh možnosti bi bila boljša.

Avtov nič koliko! Nekdo je štel avtomobile in motorje in naštel, da jih je imela Evropa ob novem letu 1929 nad 6 milijonov! Ker ima Evropa 463 milijonov ljudi, bi prišlo na 77 oseb eno vozilo. Izmed teh ima samo Nemčija nad 1 milijon vozil, kar znaša eno na vsakih 63 ljudi. Češkoslovaška jih ima 76.000, eno na vsakih 185 ljudi; Avstrija 63.000, Poljska 31.000. No, zdaj pa poglejmo Avstralijo! Ima 565.000 motornih vozil, eno že na vsakih 10 ljudi! Važnih glavnih cest pa ima Avstralija 56.000 km, ki bi torej lahko opasale zemljo na ravniku (40.000 km).

Nov ognjenik je nastal v velegorju Ande na meji med državama Argentina in Čile v Južni Ameriki. Koliko sprememb na zemlji v zadnjih letih!

Velika luka Palestine. Jeruzalem ima slabo pristanišče v Jafi. Še najboljša luka za Sirijo in Palestino je bila vedno v Hajfi pod Karmelsko goro, in to so zdaj začeli širiti in izboljševati; dela bodo trajala tri leta.

Žično vzpenjačo gradijo od bavarske strani na najvišji vrh Nemčije, na Zugspitze, ki je 2968 m visok (naš Triglav 2864 m).

Tudi skozi meglo bomo videli. Učenjak Baird se je dolgo vrsto let bavil s televizijo, to je s poskusi, kako bi v daljavo ne samo slišali (kakor pri radiu, telefonu), ampak tudi videli. In tu je slučajno iznašel način, kako bomo lahko tudi skozi meglo natančno razločili stvari, ki jih doslej sploh nismo mogli videti ali pa le nerazločno. Iznajdba bo velikega pomena za ladje na morju, ki so se doslej prav radi megle često zadevale.

* Kopači.

Televizija ali daljnogledje. Ni več novo, da po radiu pošiljajo tudi slike: oddajna postaja jih odpošlje in lastniki radia jih zagledajo v svojih sobicah. Zdaj pa se je neugnanim poskušanjem posrečilo tole: Aeroplan z radijsko oddajno postajo je filmal razgled pod seboj in ga sproti pošiljal po radiu v sprejemno postajo na zemlji, tako da so na zemlji sproti gledali, kar je videl letalec z letala!

Stare navade v novih časih. V Monte Carlu imajo bogataši navado, da spuščajo golobe v zrak in jih skušajo v letu ustreliti. V Budimpešti pa so te dni napravili plemenitejši poskus. Pripeljali so iz Nemčije poseben vlak z 31 vagoni samih golobov, vseh skupaj 16.000, da bi jih preskusili, kako hitro bodo leteli. Ob šestih zjutraj so ob navzočnosti velike množice odprli 2000 kletk in prvih 4000 golobov je šinilo pod oblake in se z nezmožljivim nagonom obrnilo na zapad, kajti te so pripeljali iz Hamburga, Hanoverja in od Rena;

velika tekma se je torej začela. Od Budimpešte do Hamburga je zračna črta dolga 1050 km in pričakovali so, da bodo prvi golobje preleteli razdaljo v 15 do 17 urah, da bodo torej napravili na uro vsaj 70 km. In upi jih niso varali. Nekdanji sli obleganih mest in stiskanih armad so se zopet dobro izkazali. (Brzovlak vozi pri nas do 60 km na uro.)

Raj povodnih konj bi se lahko imenovalo Edvardovo jezero v srednji Afriki, kjer je vlada te živali zaščitila, ker se je bilo sicer bati, da jih bodo popolnoma iztrebili. Zdaj pa v celih čredah brodijo po jezeru in so tako krotki in prijazni, da se domačini čisto mirno vozijo s svojimi čolni med njimi in se jim nič ne zgodi.

Strašna morija na morju. Ribiči v državi Natal v jugovzhodni Afriki so letos nalovili 685 kitov, kakor še nikdar doslej, in se je bati, da bodo z ribami bogati Indijski ocean kmalu izpraznili in kita iztrebili.

D R U Ž I N A

ŠE NEKATERE MANJ ZNANE ZELENJADNE RASTLINE.

(Konec.)

Paprika (po hrvaško paprika, po latinsko *capsicum annuum*) je sicer tudi že pri nas precej znana rastlina, vendar pa jo gojé le bolj po vrtovih, ki jih oskrbujejo poklicni vrtnarji. V splošnem pa se še ni tako udomačila kakor po južnih pokrajinah naše države. Nekoliko je krivo to, ker je precej občutljiva in je treba sadike vzgojiti zarana spomladi in na toplem (na topli gredi). Če pa imamo konec maja dobro razvite in utrjene sadike in jih posadimo na zavečno, solčno gredo v najboljšo, pregnojeno, sprsteninasto zemljo, bomo zadovoljni z uspehom. Na 30 cm narazen posajene se bodo lepo razvijale, kmalu cvetele in zarodile. Proti koncu poletja že lahko trgamo lepo rdeče, zrele plodove, zelene pa še prej. Obdelovanje je prav preprosto, kakor pri kaki drugi zelenjadi, zalivali moramo rastline s prestano, na solncu pregreto vodo.

Paprike je mnogo sort. Ona z dolgimi, ozkimi, zašiljenimi plodovi je jako huda (ljufa paprika). Svežo ter posušeno in zmleto v moko uporabljajo za začimbo pri raznih jedilih. Orjaška ali sladka (blaga) paprika ima pa kratke, debele in mehurjasto napihnjene plodove sladkega, prijetnega okusa.

Domovina paprike je Amerika. Na Madžarskem so jo uvedli že v šestnajstem stoletju.

Jajčevce (po hrvaško jajašac, patlidžan, po latinsko *solanum melongena*) je v bližnjem sorodstvu s krompirjem in paradižnikom, ker spada med razhudnike. Občutljiv pa je mnogo bolj nego njegova sorodnika. Dobro se razvija le na topli zemlji in v zavetnih, vročih legah. Sejejo ga tudi zarana spomladi in gojé sadike pod steklom do srede maja. Šele potem, ko se zemlja do dobra segreje, ga sadé na plano, po 20 do 30 cm narazen, vrste pa še nekoliko bolj vsaksebi.

Ta rastlina je pri nas skoro neznan. Pa ne morebiti zato, ker bi slabo uspevala, ampak zgolj zato, ker je ljudje ne poznajo in ne vedó ceniti njenih vrlin. Le

tu in tam na kakem mestnem ali graščinskem vrtu vidimo včasih po nekaj teh rastlin.

Jajčevcec je enoletna rastlina, kakor paprika. Razraste se v košat grmič, ki je pol metra in še več visok, z mnogimi vejicami in širokimi celorobnimi listi. Zreli plodovi imajo jajčasto obliko in so 10 do 20 cm dolgi ter vijoličasto ali rdečkasto nadahnjeni. Če hočemo pridelati prav debele plodove, jih moramo pustiti na vsaki rastlini samo po tri ali štiri. Obdelovanje ne prizadeva nikakih težkoč. Treba ga je le varovati plevela in po potrebi okopavati. Mnogo potrebuje vode. Gojé ga v mnogih sortah, ki se razlikujejo po rasti, zlasti pa po debelosti, obliki in barvi plodov. Posebno priljubljené so modroplodne sorte. Plodove pripravljajo na razne načine. V tem so posebni mojstri Italijani.

Jajčevcec je doma v vzhodni Indiji.

Sladkorna ali vrtna koruza (po latinsko zea mays saccharata). Navadno koroza pozna vsak. Saj je menda najbolj razširjena poljska rastlina. Koruza kot zelenjadna rastlina je pa skoro neznan. Po drugih državah jo gojé v velikih množinah samo zato, da uživajo zrnje pečeno ali kuhano, dokler je še mlečno. Na trgih velikih nemških in drugih mest je vsak dan proti koncu poletja na vozove mlečnih koruznih storžev na prodaj.

Vrtno koroze je mnogo sort, ki se pa vse odlikujejo s tem, da imajo debelo zrnje sladkega, prijetnega okusa. Seveda ga moramo uživati, ko je popolnoma razvilo, pa še mlečno. Navadno pečejo storže na žerjavici ali jih kuhajo v slani vodi. Vsaka večja semenska trgovina ima v zalogi tudi seme vrtno koroze. Navadna poljska koroza ni za naše namene. Sladkorna koroza se prideluje prav tako kakor navadna.

Gomoljasti trnocelj (po latinsko *stachys tuberifera*) je bližnji sorodnik našega močvirskega trnoclja (*stachys palustris*). Steblo se pod zemljo razraste v mnogo korenik, ki odebelé v gomoljaste, do 7 cm dolge ter do 2 cm debele izrastke. Te gomoljaste korenike so užitne. Najbolj okusne so, ako jih pripravimo kakor šparglje.

Pridelovanje gomoljastega trnoclja je prav lahko. Spomladi sadimo v dobro pripravljeno zemljo drobne

gomoljčke, kakor krompir, in sicer v vrstah po 30 cm narazen, vrste pa 40 do 50 cm vsaksebi. V vsako jamico, ki naj bo 10 cm globoka, denemo po tri gomoljčke. Trnocelj je zrel novembra meseca. Jemljemo ga sproti iz zemlje, ker izkopen jako hitro zvane. Zima mu prav nič ne škoduje. Najbolje mu prija močna ilovica, v puhlici ni prida.

Zaradi užitnih korenin bi bile imena vredne še sledeče, pri nas neznane rastline:

Vrtna kozja brada (po hrvaško vrtni turovac, po latinsko *tragopogon porifolius*). Prideluje se kakor črni koren. Tudi korenine pripravljajo za jed na isti način.

Potočnik ali sladki koren (po hrvaško sladki hrenak, po latinsko *sium sissarum*) je trajnica, ki jo gojé zaradi okusnih korenin. Razmnožujejo ga s koščki korenin ali pa s semenom, ki ga sejejo avgusta ali septembra; doraste na jesen drugega leta.

Rapontika (po latinsko *oenothera biennis*) je dvoletna rastlina, od katere uživamo tudi koren, ki ga pripravljamo kot solato ali pa kakor črni koren. Rapontiko sejejo aprila ali maja. Prerana setev ni prida, ker gredó rastline že prvo leto rade v cvet in zaradi tega niso uporabni. Prepozno pa zopet ne kaže sejati, ker se potem korenina premalo razvije.

Sedaj pa še nekaj rastlin, od katerih uživamo liste! **Novozelandska špinača** (po hrvaško novozelandski španjak, po latinsko *tetragonia expansa*) je sicer tudi pri nas že davno znana zelenjadna rastlina, le žal, da je med preprostim narodom tako malo razširjena. Pa kako hvaležna rastlina je to! Celo poletje, ko navadna špinača zaradi vročine ne uspeva, nam daje zelo okusno in zdravo zelenje za prikuho.

Novozelandska špinača je enoletna rastlina. Razmnožuje se s semenom kar sama. Kjer je prejšnje leto rastla, se otrse seme, ki spomladi vzkali. Kdor je pa doslej ni gojil, naj jo seje na jesen, ali pa zelo zarana spomladi (februarja, marca meseca), ker seme leži v zemlji več mesecev preden izkali. Presajati se tudi da; vendar pa moramo rastlinam narediti senco za teden ali 10 dni, sicer se ne primejo zlepa.

Ta rastlina je doma na obalah Avstralije in njenih otokov. Zato ji posebno ugajajo vlažna tla, na suhi puhlici pa slabo uspeva. Kjer ji zemlja prija, se silno razraste. Posamezna rastlina pokrije nad kvadratni meter zemlje, včasih še več. Če ji še tako pridno skubemo mesnato listje, raste neumorno do pozne jeseni. Na enem kvadratnem metru naberemo čez leto do 1 kg listov. Sadimo jo v eni vrsti po sredi navadne grede tako, da stojé posamezne rastline po 1 m vsaksebi. Ker raste izpočetka počasi, gojimo vmes kako rano zelenjad, ki je godna, ko začne špinača pokrivati vso gredo (n. pr. rane kolerabe, solato, redkvico, grah i. dr.).

Potročnik ali cikorija (po hrvaško radič, po latinsko *cichorium intybus foliosum*) poznajo tudi že po kmetih, toda izvečine le njivske sorte, ki jih sejejo za prašiče. Vrtni potročnik, ki mu pravijo navadno radič, se je jel širiti posebno po vojni. Ta zelenjad je takorekoč vsakdanja hrana po obmorskih pokrajinah naše države, pa tudi v sosednji Italiji. Pa je tudi vredna, da bi jo gojili in uživali povsod, ker daje okusno in zelo zdravo solato.

Potročnik raste povsod v vrtni zemlji, ki je dobro pregnojena. Sejejo ga spomladi, pa tudi pozneje čez leto. Na jesen vzamejo korenine iz zemlje in jih pozimi

na toplih prostorih silijo. Izmed raznih sort priporočajo posebno belgijsko sorto: willoof, pisano postrvko in temnordeči treviški radič.

Krebuljica ali kubulja (po latinsko *anthriscus cerefolium*) je enoletna rastlina, ki se uporablja kot dišavni dodatek k omakam, juham itd.

Dišeča ali španska kubuljica (po latinsko *myhris odorata*) je trajnica, ki se prav tako uporablja kot dišavno zelišče.

Vrtna loboda (po latinsko *atriplex hortensis*) je sestra navadne njivske lobode. Med vojno so jo Nemci posebno priporočali za pridelovanje zrnja, ki naj bi nadomestilo proso, kar se pa seveda ni obneslo. Pač pa so veliki listi prav dobri za špinačo.

Vrtna kislica ali angleška špinača (po hrvaško ščav, po latinsko *rumex patientia*) je travniški kislici podobna rastlina. Po vrtovih jo sejejo zaradi listov, ki jih uporabljajo za razne prikuhe in omake.

Vrtni regrat (po hrvaško jergot ali maslačak, po latinsko *taraxacum officinale*) daje mnogo izdatnejšo in okusnejšo solato nego navadni travniški.

Končno omenimo še lukovico, ki je vredna, da bi jo gojili po vseh vrtovih in uporabljali v vsaki kuhinji:

Askalonski luk ali šalota (po hrvaško ljutika, po latinsko *allium ascalonicum*) je neke vrste čebula, ki jo v gosposkih kuhinjah že od nekdaj zelo čislajo, pa bi jo lahko uvedli povsod, ker jako rada raste in pridelovanje ne prizadeva nikakega truda. Razmnožuje se z drobnim zarodkom, ki ga odberemo od pridelka. Saditi ga moramo že jeseni oktobra ali novembra. Najboljše sorte so ruska in danska šalota.

PRIDNOST IN VZTRAJNOST.

Vsaka zemlja je toliko vredna, kakršen je njen gospodar. Če prebiramo življenjepise velikih mož, vidimo, da so bili tako veliki samo zato, ker so bili pridni in delavni. Ti možje so izpreminjali čas v denar (čas je zlato!). Niso bili le daroviti, temveč predvsem delavni in vztrajni. In večkrat se pripeti, da doseže priden, čeprav le povprečno nadarjen človek, več v življenju ko kak darovit, ki nima teh čednosti. Predvsem je treba v a je v delu. Venomer ponavljati in ponavljati — venomer uriti se, saj se ti vse pofrtiči, če nimaš vaje, in res je: »Nihče ne pade že mojster z neba.« Čudovito je, kaj dosežeš, če se vztrajno vadiš ali uriš. Poglej gosli, kako lahko se ti zdi igranje nanje, ko gledaš kakega goslača! In vendar: koliko in kako težavne vaje so potrebne baš za goslanje! »S pridnostjo se še medved nauči plesati.« Imenična plesalka Taglioni se je pred nastopom vsakokrat toliko časa vadila, da je od utrujenosti omedlela. Vendar je res, da ne dosežeš koj velikih uspehov; do teh prideš le polagoma, korakoma. De Maistre, pisatelj in filozof, pravi: »Čakanje je največja skrivnost uspevanja.« Sejati moraš, preden žanješ; dolgo čakati in potrpeti, preden kaj dosežeš. »Potrpljenje je božja mašč.« pravimo, »le tisti je revež, ki se z njo maže.« Najboljši sadovi dolgo dozorevajo. — Da pa moreš potrpeti, moraš biti dobre volje pri delu. Neki škof je dejal: »Pravi kristijan mora imeti devet desetlin dobre volje.« Dobra volja, radost, veselje — to so temelji, so duša uspeha in sreče. Posebno tisti, ki javno delujejo, morajo delovati dolgo in potrpežljivo; časih jim vse spodleti — in vendar ne smejo omagati.

Neki ameriški ornitolog (naravoslovec, ki proučuje ptice) pripoveduje o sebi: »Odšel sem iz vasice Henderson ob reki Ohio, da bi odpotoval v Filadelfijo. Preden sem odšel, sem pregledal svoje risbe, jih skrbno zaprl v leseno skrinjo in jo izročil nekemu sorodniku, z opombo, da naj dobro pazi nanjo. Ko sem se čez nekaj mesecev vrnil in se veselil doma, sem koj vprašal, kaj je z mojo skrinjo, mojim zakladom. Brž so mi jo prinesli. Toda — o groza in gorje! — v njej je domovala družina podgan, ki je s pridom oglodala in razglodala moje dragocene risbe! Tako sem bil uničen od tega, da več noči nisem spal in nisem bil za nobeno delo več. Pa — nekega dne sem vzel puško, papir in svinčnik in se žvižgaje in dobre volje odpravil v gozd s prepričanjem, da bom napravil vse lepše risbe od prejšnjih. In čez tri leta sem spet imel svojo zbirko.« — Veliki iznajditelj Newton je doživel prav nekaj takega. Njegove račune, delo težkih let, mu je uničil njegov psiček, ki je skočil na mizo, prevrnil svečo — in so vsi papirji zgoreli. Newton je zbolel radi tega in bi se mu bilo skoraj zmešalo — a ni obupal — iznova je pričel. — Iznajditelj lokomotive, John Stephenson, je rekel vsakemu, ki je prišel k njemu po svet: »Storite, kakor sem storil jaz — vztrajajte!« Saj je potreboval on sam petnajst let, da je izpopolnil svojo lokomotivo. Watt, iznajditelj parostroja, pa je izpopolnjeval svojo iznajdbo trideset let! Imenitni angleški pisatelj Sir Walter Scott je delal vse mogoče stvari, da se je preživljal, in je tudi trgoval, rekoč, da hodita vsakdanji za služek in umešnost vštiri. »Leposlovje bodi moja palica in ne bergla; z dohodki svojih spisov se ne bom preživljal.« Bil je točen do skrajnosti, je odgovoril koj na vsako pismo, vstajal redno že ob petih zjutraj, si sam zakuril, sedel ob šestih za pisalnikom in delal. Ko se je med deveto in deseto uro dopoldne zbrala njegova družina krog njega, je že skoraj dodelal delo za en dan. In vendar ni bil prav nič zadovoljen sam s seboj in je venomer zatrjeval, da nič ne zna in nič ne naredi. To je pristna modrost in skromnost; zakaj, čim več kdo ve, tem manj si bo domišljal, da kaj vé. Neki dijak se je poslovil ob maturi od ravnatelja, rekoč: »Zahvalim se za doseženo izobrazbo.« Ravnatelj pa ga je zavrnil: »Ste jo dosegli? Moja se pa šele začinja.« — O sreči večkrat pravijo, da je slepa in opoteča; a sreča ni tako slepa kot človek. Kdor zna gledati, vidi, da ima srečo vedno tisti, ki je vztrajen in priden in dobre volje. Največji uspehi življenja so dosegljivi z najbolj preprostimi sredstvi in navadnimi lastnostmi.

PET BRIDKIH TOČK.

Neki izkušen mož, ki skrbljivo opazuje tok časa, je zapisal pet pojavov, ki so se kot kuga razpasli po svetu: 1. Ljudje mislijo, da ima država blagajno, ki lahko vse obogati. 2. Popolnoma sta izginila nekdanji ponos in sramežljivost, da bi se kdo dal od drugih podpirati. 3. Vedno bolj gredo ljudje za tem, da smatrajo zabavo in razkošje za glavni namen svojega življenja. 4. Strašno se množijo srečelovci, ki menijo, da jih bo sreča kar sama srečala; tudi bogatefi hočejo, in sicer kar nankrat. 5. Zlasti mladi delavci izgovarjajo svojo komodnost takole: Čim manj mi delamo, tem več dela bo ostalo za brezposelne! — Med posledicami svetovne vojske je morda to okuženje javnega mišljenja najusodnejše.

IZBIRA POKLICA.

Ob koncu šolske dobe stoji poleg poslovitve od šole važno življensko vprašanje: kakšnega poklica naj se otrok oprime?

Vsak posameznik in celokupno človeštvo ima en smoter: da Bogu služi in si zagotovi večno srečo; to je zadnji in najvišji poklic, ki naj se mu uklonijo vsa naša dela vsakega dne. Vsa človeška družba pa je kakor velika enota in vsak človek v njej en član, ki po svoji darovitosti in po svojem stališču služi tej celoti. Kakor pa je vsakemu členu in vsakemu udu telesa in vsaki sili duše dal Bog posebno nalogo, prav tako kliče Bog vsakega posameznika v poseben stan, v poklic.

To božje zvanje se izvrši po zunanjih življenskih okoliščinah, ali po notranjih nagibih, ali po obojem hkrati.

Človek se rodi kot otrok nekega stanu. S tem je že v najnežnejši mladosti rasel v mišljenje in zanimanje svojih staršev. Navadno mu nihi na misel ne pride, da bi si izbral drugačen poklic kakor oče. Včasih pa nanesó tudi okoliščine, da mora pač otrok nadaljevati očetovo obrt ali pa da ga podedovano podjetje sili k temu; na ta način se izoblikuje večina poklicev.

Drugače pa je seveda, če se otrok notranje čuti poklicanega v drugačen stan in poklic, kakor je bil očetov. Poudarjam: res notranji poklic, ki se ne sme zameniti s kakim hipnim navdušenjem, ki je pametnim razlogom povsem tuje, kar se pa seveda v mladosti tako rado zgodi; otroci pravijo, da bodo generali, papeži itd. Za pravi poklic je treba trajnega, mirnega, vse okoliščine in ovire vestno pretehtajočega nagnjenja, ki prevzame vsega človeka. Ako je to liho nagnjenje še zvezano z naravno darovitostjo in telesnimi zmožnostmi za ta poklic, tedaj je to nekako poroštvo, da ga Bog res kliče v ta stan. V takem slučaju starši nihi nimajo pravice otroku staviti ovire pri izbiri poklica.

Dobri poznavalec mladine svetuje: »Ako si dolžan svojemu otroku ali kakemu drugemu mlademu človeku pri izbiri poklica svetovati, skušaj to storiti kakor popoln tujec. Beseda: svetuj mu kakor svojemu najboljšemu prijatelju, je popolnoma napačna; kajti svojemu prijatelju boš svetoval po svojem srcu, ki te morda vara, tujcu pa svetuješ brez vsakršnega vpliva stvarno in pošteno.«

Temeljno vodilo za izbiro poklica naj bo vedno to: notranje zvanje in vnanje okoliščine; k temu pride tudi še vprašanje o darovitosti in posebnem zanimanju, o napakah v značaju mladostnika in o zdravstvenih razmerah.

Navadno v današnjih časih starši prav nič ne vprašajo po otrokovem notranjem nagnjenju do kakega poklica; glavno jim je, da zasluži čim prej in čim več, ali da ima ugodnejše in lagodnejše stališče v svojem bodočem poklicu. In vendar je od pravilne izbire poklica odvisna življenska sreča otrokova in ne redko tudi — večna sreča.

V prav mnogih slučajih bi staršem ne bilo treba otroka ob izstopu iz šole poslati naravnost v tovarno. Če bi se izučil kakega rokodelstva, bi imel pozneje tudi kot tovarniški delavec boljšo existenco, ne pa da v tovarni poleg stroja postane tudi sam stroj brez vsakršnega duševnega dviga. Res, da v takozvanih »neizučenihi poklicih« pridejo ljudje najhitreje do zaslužka,

a s tem žrtvujejo tudi ves svoj nadaljnji razvoj. (Rešitev delavskega vprašanja ima tudi tu mnogo hvaležnega dela.)

Toda tudi v takoimenovanih izobraženih krogih vidimo na stolice nesrečnih in uničenih bitij. Ne mislim toliko na gmojne težkoče v vrstah izobražencev, ampak mnogo bolj na nožranjo nezadovoljnost, na duševne boje, nemir in nestalnost, ki ji zapadejo mnogoteri izobraženci, če si le po videzu ali celo prisiljeni izbirajo poklic. Nič se ne smemo čuditi, če taki siromaki v čutnem uživanju in alkoholu iščejo pozabe ali utehe svojemu bednemu stanju.

Posebne pažnje, temeljitega premisleka in resnega kritičnega očesa — in seveda tudi razsvetljenja od zgoraj — je treba pri izbiri duhovniškega in redovniškega poklica. Vse materine obljube pred rojstvom in ob rojstvu: »če bo fantek, bo duhovnik«, so popolnoma brez pomena. Kakor je sveta materina naloga, ki je orodje božjega stvarjenja, vendar bi segala v božje pravice, ko bi delala take obljube. Bog je tisti, ki določa poklice in najbolj še poklice svojih posrednikov, in le On dá tudi poklicanim žig svojega poslanstva. Mati naj z mirno dušo položi poklic v božje sklepe večne Modrosti, a nikdar naj ne sili svojega sina na pot svečeništva, da bi se sama solnčila v sinovi časti. Še bolj nenaravno pa je, če mati zavrže sina, ki je po temeljitem preudarku spoznal, da ga Bog ne kliče v duhovniški poklic in se oprime drugega studija ter v bedi in zapuščenosti daleč od doma, ki mu je zaprt, strada in mrje v tujini. Ne sinova čast v visokem zvanju ne materina sreča ob sinovi časti, ampak božja volja je mero-dajna pri življenjskem poklicu.

Posebno naj bi se starši pobrigali tudi za poklic svojih hčerá, ki naj bi le-tem nudil res nekaj ženskega. Vsi tovarniški in pisarniški ženski poklici tega ne nudijo, ker ne zahtevajo od ženske tiste čuječe skrbi in ljubezni, ki ji je lastna. Ako stoji deklet in ženska sploh pod pritiskom mehničnega dela brez njenega duševnega sodelovanja, mora imeti vsaj izven svoje službe bodisi v družinskem krogu bodisi v društvu, priliko, da udeležuje te svoje ženske značilnosti. Sicer bo iskala utehe za svojo resnično ali namišljeno neveljavnost v zabavi, ljubimkanju ali še hujših stranpotih ter se tam skušala uveljavljati, zaeno pa bo hitela v svojo pogubo.

To je samo nekaj misli o poklicu. Treba pa bi bilo izpregovoriti o tem veliko več. Današnja doba proizvaja vse preveč ljudi, ki niso ne delavskega ne izobraženega stanu, nekaj v sredi so, neke dvoživke, ki težko dobé delo in še to redno sramotno plačano. Žene jih pa v te poklice želja po hitrem zaslužku (in seveda tudi revščina) pa pohlep po lagodnem življenju. Toda iz nič ni nič. Življenje je trdo in zahteva kljub našemu odporu — dela in spet dela.

KUHARICA.

Korenje s fižolom.

Skuhaj četrť litra belega, namočenega fižola. Posebej pa duši debel, na rezance zrezan koren v kozi, v kateri si razgrela 2 žlici olja in prav malo zarumenila nekaj koscev čebule. Ko je fižol kuhan in korenje mehko, stresi oboje skupaj, osoli, prideni žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja in kuhaj vse skupaj še nekaj minut.

Krompirjeva solata s slanimi kumarami.

Skuhaj krožnik krompirja in zreži na listke, stresi v skledo in prideni dve v trdo kuhani, olupljeni in na listke zrezani jajci, zmešaj 2 žlici olja, 2 žlici kisa, žličico gorčice, ščep popra in soli ter to polij po krompirju in jajcih. Po vrhu pa potresi zrezane slane kumare.

Paradižnikova mešanica.

Deni v kozo žlico masti, zrezano čebulo, 2 srednje debela, zrezana paradižnika (pečke otrebi!) in eno zeleno, na rezance zrezano papriko ter to pokrij in duši 20 minut. Nato prideni debel olupljen in na kocke zrezan krompir, premešaj in duši zopet nekaj minut. Nato prideni desejinko litra riža ter zopet premešaj in duši 4–5 minut. Nato prilij četrť litra tople vode, osoli in kuhaj pokrito vse skupaj še 20 minut. Mešanico postavi na mizo z nastrganim sirom kot samostojno jed. Lahko pa postaviš k mešanici kislo zelje, solato ali kaj enakega.

Kraljevska pogača z jabolki.

Mešaj četrť ure 14 dkg sirovega masla, 14 dkg sladkorja in 5 rumenjakov, prideni drobno zrezane lupine pol limone in pomaranče, 5 dkg drobno zrezanih lešnikov, 5 dkg rozin, sner od 5 beljakov in 15 dkg moke. Vse skupaj narahlo zmešaj in stresi v pomazan tortni model, razravnaj testo po modlu in postavi v srednje vročo pečico, da se peče tričetrť ure. Posebej pa duši jabolka in ko je pogača nekoliko ohlajena, jo nadevaj po vrhu z dušenimi jabolki za prst na debelo. Zreži jo kakor torto in postavi še gorko ali mrzlo na mizo.

Juha iz endivije z mlekom.

Deni v kozo za žlico masti ali za drobno jajce sirovega masla; ko se segreje, prideni veliko pest oprane in na rezance zrezane endivije (dobri so tudi zeleni listi) ter drobno zrezano čebulo. Premešaj jo, pokrij in duši pol ure; med dušenjem prilij kako žlico vode; ko se zopet posuši, ji prideni 4 žlice pšeničnega zdroba in ga duši s solato 1 do 2 minuti. Nato zalij ter pusti, da vse skupaj vre četrť ure. Nato prilij še $\frac{3}{4}$ l toplega mleka, osoli, prideni ščep popra in, ko vse skupaj prevre, postavi juho na mizo. (Če imaš rajši redko juho, pa prilij več mleka.)

Telečje meso z zelenjavo.

Četrť kile telečjega plečeta zreži na majhne kocke, stresi jih v kozo, prideni zeleno, olupljeno in na repni strgalnik nastrgano kolerabo, tako tudi srednje debel koren in na rezance zrezan ohrovt. Ko se je meso in zelenjava že pol ure kuhala, prideni en debel in prav tako nastrgan krompir, osoli in kuhaj še pol ure. Nato prideni 1 do 2 žlici redkega in bledega prežganja in ščep popra. Ko vse skupaj vre še 5 do 10 minut, postavi kot samostojno jed samo ali z makaroni, dušenim rižem ali s čim podobnim na mizo.

Kakavova potica.

Testo za potico. Najprej nalij v lonček tri žlice mlačnega mleka, prideni mu žličico sladkorne sipe in 2 dkg drožja; vse to zmešaj z žlico ter odstavi, da vzide. Potem deni v skledo (v kateri misliš stepati) 10 dkg sirovega masla, 8 do 10 dkg sladkorne sipe, pol žlice soli in $\frac{3}{4}$ kg moke. To dobro zmešaj ter prideni vzhajeni kvas, jajce in rumenjaki. Nato vse

skupaj s kuhalnico dobro stepaj 20 do 30 minut. Stepeno testo potresi po vrhu z moko, pokrij ga in postavi na gorko, da vzhaja. Medtem pripravi nadev. Ko je testo vzšlo, ga stresi na desko, z moko potreseno, ga narahlo ugneš v hlebec, položi v pehar, ki si ga pognila s prtičem in potresla z moko, in pusti testo shajati še enkrat. Vzhajane ga stresi na prt, ki je potresen z moko ter ga razvaljaj kolikor mogoče na tenko in namaži z nadevom.

Kakavov nadev. Razpusti v kozi 6 dkg sirovega masla ter mu prideni 6 dkg moke. Dobro zmešaj in prilij $\frac{1}{8}$ l mlačnega mleka, dobro zmešaj in prideni še 4 dkg kakava. Prilij še kuhan sladkor (kuha, posebej 12 dkg sladkorja s 5 žlicami vode kakih 8 minut). Ko vse dobro premešaš, odstavi, da se nekoliko ohladi, nato primešaj 2 rumenjaka, zavitek vanilijevega sladkorja in sneg 2 beljakov. Ko si testo nadevala, ga potresi z 10 dkg zrezanih, olupljenih mandeljev in pestjo krušnih drobtin. Nato testo ob kraju obreži in zvij

precej na tésno. Tako pripravljeno potico položi v kozo, namazano z maslom, jo potlači z roko ter na več mestih prebodi z nožem, da ne bo luknjasta. Postavi potico na gorko, da vzhaja. Vzhajano pomaži po vrhu s smetano in jo končno speci v precej vroči pečici (leno uro).

Božični keksi za okrasek dreveščka.

Stresi na desko $\frac{1}{4}$ kg moke, 10 dkg sladkorja, od pol limone na drobno zrezane lupine, $\frac{1}{8}$ l kisle smetane, ščep soli, $2\frac{1}{2}$ grama jedilne sode, 4 dkg sirovega masla in debelo jajce. Iz vsega tega napravi testo in ga razvaljaj za nožev rob na debelo in izreži z okroglim zobčastim obodcem v koleščke in te izreži še enkrat z manjšim obodcem, vsakega pomaži z beljakom in potresi z drobno zrezanimi orehi ali lešniki. Pokladaj jih na pekačo in naglo speci v precej vroči pečici. (Kar ostane testa pri izrezovanju, še enkrat pogneš in razvaljaj.)

Z A K R A T E K Č A S

Izpodbita resnica ali laž?

Edi se laže, da se kar kadi. Zadnjič je mami pripovedoval, da je videl, ko je bil pri teti, skozi okno konja, ki je bil velik kakor slon.

»Sram te bodi,« pravi mama, »ali ne veš, da Bogec lažnivih otrok nima rad? Vsak otrok, ki se zlaže, se udere na mostu, čez katerega gre.«

»Mama! Ali jaz sem takega konja zares videl, laže Edi trdovratno.

Nato gresta Edi in mama na izprehod. Gredé v mestni vrt morata tudi čez most. Čim bliže sta mu, bolj je Edi v strahu. Vendar pa stopi, ko prideta do njega, z obupanim pogumom nanj. Nič se ne zgodi. Edi za poskušnjo poskoči, toda — nič. Zdaj se obrne k mami in pravi smeje se:

»Mama — most je pokvarjen!«

Iz dnevnika raztresenega človeka.

4. novembra. — Danes bi bilo sicer vse v redu, čeprav mi vedno pravi moja gospodinja, da venomer kaj pozabim, bodisi dežnik, suknjo ali vsaj klobuk. Danes sem pa vse troje lepo prinesel domov in skoraj ne bi imel kaj napisati v dnevnik razen tega, da sem si zajel zjutraj vodo za čaj iz lavorja, ko sem se že umil, namesto iz vrča.

Ah, ljudje so res smešni; prav tedaj, če je kdo posebno zatopljen v delo in se ne ulegne ozirati na malenkosti, pravijo, da je raztresen. Jaz sem n. pr. državni uradnik in sicer prav goreč uradnik, ki mi je samo za službo. Pa bi mi smel kdo kaj oporekati, če sem šel zadnjič tudi v nedeljo v urad? Ko sem stal dlje časa pred uradom in čakal, kdaj mi odpro, se mi je seveda čudno zdelo, ker ni bilo nikogar od nikoder. Pa saj so mi potem v kavarni povedali, da je nedelja. Torej prava reč! Sicer pa ne bom nič več zagrešil takih napak, ker že pol leta obiskujem mnemotehnično šolo, to je šolo za izurjenost spomina. Le to je, da, žal, zmeraj pozabim, kdaj bi moral v to šolo!

P. S. Zamotana zadeva, tisto o mojem površniku: Gospodinja mi pravi, da nisem zjutraj nobenega vzel s seboj — pa imam zdaj vendar tri doma namesto dveh, ki jih imam sicer!

5. novembra. — Nocoj sem moral še enkrat zdoma, da si kupim cigarete. Pa sem pozabil ključ od vežnih vrat doma in sem moral poklicati ključavničarja, da mi je odprl vrata. Ko sem bil slednjič po velikem dirindaju vendarle doma, se nisem mogel domisliti, zakaj sem bil šel prav za prav ven. Šele zdajle, ko bi rad kadil, sem se natančno spomnil. Pa ni čudno, da sem danes tako zmešan, ko sem imel take važne opravke: Na magistratu sem bil, da bi uredil listine za poroko. Še nekaj dni — pa ne bom več samec! Res, prav rad se ne poročim z Leokadijo; ima sicer lepo premoženje in dve hiši, pa je za pet let starejša od mene in ima pol ducata psov — in — lepa res ni; A kaj bi? Ubog nižji uradnik sem in moja Hedica ima tudi prav borno plačico. Prosil sem jo že, da naj se ne čuti vezano. —

Ko sem bil zadnjič obiskal Leokadijo, sem po nesreči sedel na enega njenih psičkov — kar je povzročilo veliko hrupa. In ko sem ji četrtič rekel »Hedica«, sem se oprostil, češ, da sem tako raztresen. Dobro, da sem si o raztresenosti zabeležil nekaj prav izvrstnih podatkov; žal, ne morem nikjer najti tistega lističa.

P. S. Preden sem šel spat, sem si umil noge; a pozabil sem si sezuti nogavice.

6. novembra. — Danes sem prav po nepotrebnem prosil za dopust za 10 t. m., ko je tako in tako nedelja. Ko me je vprašal predstojnik, kaj bo to nedeljo tako posebnega, sem si pomagal s prenavadnim izgovorom, da bo v nedeljo teta umrla. Čudovito — kako so se mi vsi smejali! Po uradnih urah sem bil prav izredno zamišljen in sem vstopil v napačen tramvajski voz. Je pa tudi hudo, ko so vsi vozovi čisto enaki! Seveda sem potem zamudil obisk pri Leokadiji. Zdirjal sem brž nazaj, pa vstopil v napačno hišo. Ko sem pozvonil, so me prav bedasto vprašali: »Ali ste...?« in »Ali niste?«

P. S. Še enkrat moram v urad; sem se zmočil in prinesel glavni zapisnik domov.

P. S. S. Urad je bil že zaprt!

7. novembra. — Danes sem bil pri svoji dragi Hedici, ki je bila doma in je šivala krasno, belo svileno obleko. Potožil sem ji to svoje veliko gorje, da se moram pojutrišnjem poročiti z grdo Leokadijo in tako dalje. Hedica me je potolažila, češ, da je pojutrišnjem sobota, a jaz da se poročim vendar v nedeljo. In tako čudno me je izpraševala, če se bom tudi prav zares poročil v nedeljo z Leokadijo. Ubožica! Zdi se, da ji gre ta moja ženitev zelo k srcu, sicer me ne bi tako zmedeno izpraševala. Zato sem ji vse natančno razložil, da je vse pripravljeno, da sem bil že na magistratu in v župnišču, da imam že priči in kako sem si vse zamislil. Na primer, da se bova z nevesto posebej peljala v cerkev, ona v svojem vozu in jaz v svojem, da ne bo jezikov in zijal in kake pomote. Prav ljubeznivo sem se poslovil.

P. S. Sem se nocoj malo zakesnil z dnevnikom, ker sem prevozil s tramvajem štirikrat isto pot — štirikrat okoli in okoli mesta. Kako more biti sprevodnik tako raztresen, da me je šele čez eno uro opozoril na to!

8. novembra. — Ta moja ljuba Hedica mi kar noče iz misli. Da je res hudo. Tako strašno se imava rada,

pa se ne moreva poročiti, ker sva oba preveč revna. Zato se morava odreči tej sreči. Napisal sem ji prav prijazno pismo in toliko goreče ljubezni je bilo v njem, da bi se bil skoraj papir vnel. Žal, sem odposlal to pismo svojemu šefu, a poročilo o predpisih za davke pa — Hedici. Zdi se mi, da bo šef silno razburjen. Danes sem bral prav bedast dovtip o nekem raztresenem človeku, ki je položil zvečer svojo uro na posteljo, sebe pa na nočno omarico. Taka traparija!

Dostavek ob 9 zjutraj: Ves sem zbit. Snoči sem pozabil leči v posteljo, pa sem spal deloma na stolu, deloma pa na tleh — a slabo!

9. novembra. Po koledarju se jutri poročim. Sem bil pri krojaču, a ta falot pravi, da nisem pri njem nikoli naročil črne obleke. Nikoli več ne pojdem h takemu raztresenemu krojaču! Radi poroke sem bil tudi pri podjetniku za avtomobile. Osel! Kaj mi ni mogel že prej povedati, da oddaja le tovarne avtomobile? Pozno zvečer urejujem še sobo, ker so pripeljali medtem še eno posteljo, nočno omarico in ogledalo. Slednjič sem zlezal na omaro, da pregledam sobo. Omara se je prevrnila.

P. S. Ponosen sem nase, ker mi danes ni treba napisati nobenega dostavka — P. S.

10. novembra. — Torej — zdaj sem že poročen! Moja žena (kako čudno je slišali to besedo!), se je šla preobleči, jaz pa — ker sem praktičen človek — pišem dnevnik.

Lepo je bilo, vendar me ni kdovekaj razveselilo preveč dirindaja. Na vsezgodaj je prišla priča, moj nekdanji sošolec, in me je opozoril na poroko. Kaj takega! Potem sva se odpeljala v cerkev; koj zatem je prišla moja žena — tedaj še nevesta. Lepo se mi je zdelo, da ni privedla s seboj prav nič psov. Duhovnik je krasno govoril, a vsebine govora se ne morem spomniti. Nevesta je bila vsa zastrita s pajčolanom, kar se mi zdi čisto prav. Slednjič se odpeljeva — kakor se mi zdi — v moje stanovanje — in zdajle je poleg te sobe svahta.

Presenečen sem! Brez besed! Poročil sem se s Hedico — in ne z Leokadijo! Pravkar je bila tu in mi vse razložila. Povsod sem bil namreč navedel njeno podatke, njeno ime in tako dalje. Pero mi je odpovedalo — končam...

P. S. Najsrečnejši človek sem!!

F. B.

REŠITEV UGANK V NOVEMBRSKI ŠTEVILKI

Črkovna podobnica: Najprej vzamemo zunanji kvadrat. In sicer vsako 13 črko (L je 13. črka). Nato vzamemo še vsako sedmo črko (F je 7. črka) iz notranjega kvadrata. Dobimo:

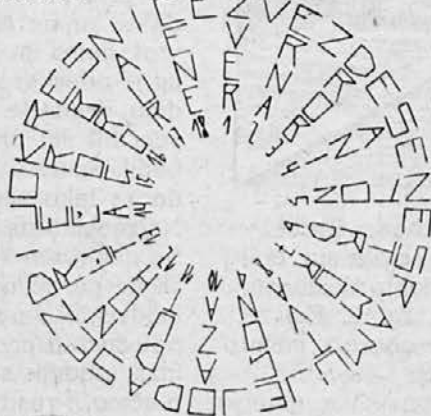
Zivljenje človeško podobno je vodi, ki vsaka po svoji strugi hodi.

F. L.

Vremenska uganka za november: Most v sredini pomeni, da vzamemo črke od srede proti kraju; najprej vzamemo povsod prvo črko in nato še drugo:

Sneg,
ki na svelega Andreja zapade,
slo dni leži in žita mori.

Zvezdno kolo na indijskem nebu:

Zvezdice: Prečrtaj risbo navzdol in počez s šestimi črtami (kjer so krožci) tako, da dobiš šestnajst polj; število zvezdic v vsakem polju ti pove, katero črko moraš vzeti, in sicer ti kaže prva vrsta črke zgoraj, druga črke na desni, tretja črke spodaj, četrta črke na levi. Tako dobiš:

»Ljubezen je slepa. Pr.«

Črkovna podobnica: Vse pride, vse mine.

Besedna uganka: (Kraj, gori, drevesa, surovo, suhega, fudi): Kraj suhega drevesa gori tudi surovo.